

Tipelskirch: RAT NEMAČKE NA BALKANU 1941¹⁾

Pisac u sažetom obimu iznosi beskrvni prolaz nemačkih snaga kroz Mađarsku, njihovo prikupljanje u Rumuniji, prelaz u Bugarsku i napad 1941 na Jugoslaviju i Grčku. On navodi uzroke koji su izazvali ovu poslednju odluku Hitlera, kao i činjenice koje su prouzrokovale brzu kapitulaciju jugoslovenske i grčke vojske.

Pisac ističe da je posle Denkerka (1940) uticaj Engleske u državama Jugoslovenske Evrope bio jako oslabljen. Suprotno tome, vojni uspesi, kao i arbitražna odluka (30.VIII.1940) učvrstili su položaj Trećeg Rajha na Balkanu. Nemačka vojna misija kao i jedinice koje su u jesen 1940 došle u Rumuniju imale su prvenstveno zadatak da osiguraju nesmetanu produkciju nafte u Ploestiju, kao i koncentracijsku prostoriju za već planirani rat protiv SSSR-a. U vezi sa ovim poslednjim, u nemačkom je interesu bilo da mir na Balkanu ne bude poremećen. Međutim, Musolini toga nije bio svestan kada je, ne obaveštavajući Hitlera, napao 28.X.1940 Grčku. Pored ostalog, po mišljenju pisca, on je ovom akcijom hteo da stvori protivtežu nemačkom uticaju u Rumuniji. Ovo je pak dovelo do štetne podela italijanskih snaga. Nije iskorišćena prilika da se oslabljenoj Britaniji zada ozbiljan udarac u Egiptu i obezbedi sigurna veza italijanskih afričkih kolonija sa metropolom.

Po našem mišljenju, izneto potvrđuje činjenicu da Berlin i Rim nisu vodili zajedničku i međusobno iskrenu spoljnu politiku. Zbog toga nije ni postojao jedinstveni ratni cilj; svako je imao svoje posebne težnje i vukao na svoju stranu. Sve ovo je dovelo do rasipanja ionako nedovoljnih snaga, s obzirom na megalomanske pretenzije da se ovlada svetom.

¹⁾ V. Tippleskirch, *Der Deutsche Balkanfeldzug 1941*, *Wehrwissenschaftliche Rundschau*, februar 1955.

²⁾ Po presudi Ribentropa i Čana Rumunija je Bugarskoj vratila Dobruđu, a Mađarskoj pola Transilvanije.

Stim u vezi, ne pitajući ostale članove Trojnog pakta, Japan je aprila 1941 potpisao sa SSSR-om pakt o nenapadanju.

U novonastaloj situaciji, nastavlja pisac, Hitler je video mogućnost britanske intervencije na Balkanu i napad savezničkog vazduhoplovstva na Ploesti. Zbog toga je već 4.XI. naredio, a 13.XII.1941 potpisao *Direktivu br. 20 (Marita)* za rat protiv Grčke. Po njoj je 12 armija (18 divizija) dobila zadatak da početkom proleća 1941 ovlada obalom Egejskog Mora i Solunskim Zalivom.

Sa svoje strane napominjemo da je Nemačka 1942 trošila 15 miliona tona nafte. Ploesti je davao oko 7 miliona, Mađarska, Austrija i Poljska oko 4 miliona, a ostatak je popunjen sa 4 miliona tona sintetičnog goriva. Prema tome, rumunska je nafta bila Osovini neophodna za vođenje totalnog savremenog rata, zbog čega je Hitler i nastojao da odgovarajućim snagama blagovremeno obezbedi posed i iskorišćavanje Ploestija.

Pisac naglašava da su nemački planovi za 1941 ometeni pučem izvedenim noću 26/27.III. u Beogradu. Nova jugoslovenska vlada odbila je, navodno, ratifikaciju Trojnog pakta. Hitler nije hteo da trpi novu situaciju na Balkanu, jer je ona, pre svega, mogla biti nezgodna za pretstojeće operacije protiv SSSR-a. Zbog toga je 27.III. uveče potpisao *Direktivu br. 25* i njome naredio napad protiv Jugoslavije i Grčke. Na osnovu ovoga je Generalštab kopnene vojske naredio 29.III:

— 2 armija (41 i 46 okl., 52 pešački i 49 brd. korpus), prikupljena na liniji: Grac — Blatno Jezero — Temišvar, u vezi sa oklopnom grupom br. 1 (oko Sofije) dejstvovala koncentrično prema Beogradu.

— 12 armija (40 okl., 30 i 50 pešački i 18 brd. korpus), prikupljena u Bugarskoj, dejstvovala sa: 40 okl. i 50 p. korpusom sa linije: Gornja Džumaja — Petrič, pravcem Skoplje — protiv Jugoslavije, sa zadatkom da uspostavi vezu sa italijanskim armijama u Albaniji.

— 18 brd. korpus sa jednom okl. divizijom (oko Petriča) dejstvovaće pravcem Rupeljskog tesnaca i Dojrana, sa zadatkom da se zauzme Solun.

— 30 korpus dejstvovaće u pravcu Ksantija, sa zadatkom da ovlada obalom Egejskog Mora.

— 7 padobranska i 22 vazdušnodesantna divizija negde u Južnoj Evropi biće spremne za upotrebu prema situaciji.

Smatramo za potrebno da napomenemo da navodi pisca da je vlada Simović — Maček odbila Trojni pakt ne odgovaraju istoriskoj stvarnosti. Ovo su uradile naše narodne mase, na čelu sa beogradskim proletarijatom, kada su 27 i 28.III. u spontanim i masovnim demonstracijama klicale: »Bolje rat — nego pakt«, ili »Bolje grob — nego rob!«. Nasuprot tome, vlada je već 27.III. dala izjavu o lojalnosti, a 6.IV. ministar Ninčić imao je da otpuťuje avionom u Berlin i dā garancije za priznanje Trojnog pakta.³⁾

Osim toga, pisac nije izneo sve osovinske snage koje su u aprilskom ratu upotrebljene protiv Jugoslavije. Prema podacima kojima raspolaže Vojnoistoriski institut JNA, osovinske snage⁴⁾ upotrebljene u ratu 1941 na Balkanu bile su:

a) *nemačke*: — 12 armija,⁵⁾ sastava: — Južna grupa (duž jugoslovenske i grčke granice od G. Džumaje do turske granice) od: 40 K (9 okl., mot. SS div. Adolf Hitler i 73 pd); 18 K (2 okl., 5 i 6 brdska, 72 pd i 125 samostalni pešadiski puk); 30 korpus (50 i 164 pd).

— Zapadna (oklopna br. 1) grupa oko Sofije od: 14 K (5 i 11 okl., 4 brd., i 294 pd);

— Severna grupa oko Temišvara od: 41 K (SS mot. d. *das Reich*, i motorizovani puk *Gross Deutschland*);

— Rezerva u Bugarskoj od: 50 K⁶⁾ (46 pd), 11 K (76 i 198 pd), 60 mot.⁶⁾ i 16 okl.⁷⁾ divizija.

³⁾ U Štabu Triglavске divizije u Ljubljani 5.IV. uveće primljena je telefonska zapovest iz Glavnog generalštaba, Beograd: »Izbegavajte incidente, sutra putuje ministar Ninčić u Berlin, priznajemo Trojni pakt«. — Prim. S. K.

⁴⁾ Bez 9 i 11 italijanske armije koje su se u Albaniji borile protiv glavne grčke vojske.

⁵⁾ Prema naredbi 12 armije br. 4 pod Ia br. 0227 od 2.IV.1941 (VII JNA kutija 5a, fascikula 15).

⁶⁾ Upotrebljene u Jugoslaviji po prodoru 40 K u Grčku.

⁷⁾ U osmatranju prema turskoj granici.

Svega: 5 okl., 3 mot., 3 brd., 8 p. i 1 mot. puk i jedan samostalni pešadiski puk, ili: 19 divizija.

— 2 armija,⁸⁾ sastava:

— 49 K (I brd. i 79 pd) oko Celovca; 51 K (132 i 183 pd) oko Graca; 52 K (101 i 125 pd) oko Graca i Zalaegerseka u Mađarskoj; 46 K (8 i 14 okl. i 16 mot. divizija) oko Veliĳe Kanjiže i Kapošvara;

— Rezerva 163 i 197 pd, mesta prikupljanja zasada nepoznata.

Svega: 2 okl., 1 mot., 1 brd. i 7 pd, ili: 11 divizija.

b) *italijanske*: — 2 armija od Karavan-ki do Rijeke sastava:

— 11 K (pd Reks i Izonco, tri alpiska bataljona); 6 K (pd Ravena, Sasari, Asi-jeta i Frijaul); 5 K (pd Lombardija i Bergamo); Brzi korpus (okl. div. Litorija i mot. divizije Posubio i Torino).

Svega: 1 okl., 2 mot. i 8 pd; ili: 11 divizija.

— u Zadru jedna pd.

— na albansko-jugoslovenskom frontu:

— 17 K (okl. div. Centauri i pd Mesina i Marke) oko Skadra; pd Pula između Skadra i Debra; 14 K (pd Firenze i Kunea) oko Debra; i u rezervi pd Pinerolo i Areco. Svega: 1 okl. i 7 pd, ili: 8 divizija.

c) *mađarske*: u jaćini 16 pešadiskih brigada ili 8 divizija (napale Jugoslaviju 12.IV.).

Ukupno: 60 osovinskih divizija (uraćunate i 7 padobranska i 22 vazdušnodesantna divizija) za napad protiv Jugoslavije i Grčke.

Grupisanje grćko-britanskih snaga u Istoćnoj Makedoniji i Zapadnoj Trakiji izneto je prema grćkim podacima⁹⁾, a jaćina i raspored jugoslovenske vojske poklapaju se uglavnom sa podacima iz jugoslovenskog ratnog plana R-41¹⁰⁾. Pisac zatim navodi da je 3.IV. otpoćeo strateĳski razvoj jugoslovenske vojske. Ovo ne odgovara istoriskoj stvarnosti, jer je tek 30.III. naredeno opšte aktiviranje (mobilizacija), s tim da 3.IV. bude prvi dan dolaska obveznika u ratne jedinice. Prema tome, 6.IV. kada je otpoćeo napad,

⁸⁾ Vojnoistoriski institut JNA raspolaže samo sa podacima o mestima štabova.

⁹⁾ Papagos Aleksandar, *Grćka u ratu 1940-41 g.*; izdanje *Vojnog dela* za 1954 godinu.

¹⁰⁾ Zelenika Milan: *Ratni poćetno-operacijski planovi u ratu Jugoslavije 1941 g.* V. D. 1950 br. 5.

jugoslovenska vojska bila je tek u četvrtom danu aktiviranja — mobilizacije.

Zatim, nastavlja pisac, operacije protiv Jugoslavije imale su ustvari tri istovremena cilja: zauzimanje Beograda, spajanje sa italijanskim armijama u Albaniji i sprečavanje jugoslovenskoj vojsci da se povuče u Bosnu i produži sa otporom. Postavljeni ciljevi brzo su postignuti i 17. IV. jugoslovenska vojska je kapitulirala. Tako je bilo i u Grčkoj. Korišćenjem jugoslovenskog zemljišta, prodorom preko Dojrana, obidena je utvrđena Metaksova linija. Solun je zauzet 9. IV., a kapitulacija potpisana 21. IV. i posle nekoliko dana desetakovani britanski ekspedicioni korpus napustio je Balkan.

Savremeno naoružanje i pravilna ocena da operacije ne treba voditi po načelima poslednjeg rata (Prvi svetski rat), omogućilo je Nemcima, po mišljenju pisca, da pobjeda na Balkanu bude izvojevana za vrlo kratko vreme i sa zapanjujuće malim brojem jedinica. Stvarno, sa 6 okl., 3—4 mot., 3 brd. i delovima nekoliko pešadiskih divizija slomljen je otpor jugoslovenskih i grčkih snaga.

*

Po našem mišljenju, operacije su završile trajale vrlo kratko vreme, ali su

upotrebljene snage bile daleko veće. Istina, one nisu učestvovala u nekoj bici ali su ipak bile vezane za Balkan. Zbog toga u to vreme nisu ni mogle biti upotrebljene na Istoku protiv SSSR-a i izvršenje plana »Barbarosa« odloženo je za čitavih pet nedelja¹¹⁾.

Od 60 osovinskih divizija, određenih za aprilski rat 1941 protiv Jugoslavije i Grčke, upotrebljene su:

— protiv Jugoslavije: 7 okl., 6 mot.,¹²⁾ 2 brd., 34 pd,¹³⁾ i jedna VDD¹³⁾; svega: 50 divizija.

— protiv Grčke:¹⁴⁾ jedna okl., dve brd., 3 pd i jedna padobranska¹⁵⁾ divizija; svega: 7 divizija.

— prema Turskoj: jedna okl. divizija (15);

— u rezervi u Bugarskoj: 2 pd.

Iz iznetog vidimo da je od pomenutih snaga Osovine 5/6 bilo usmereno protiv Jugoslavije. To je, po priznanju istog pisca, u drugom jednom njegovom delu¹⁶⁾ bilo, pored ostalog, od presudnog uticaja po nemački neuspeh 1941 godine u Rusiji. Međutim, to nije bila zasluga režima i vlade, već samo i jedino jugoslovenskih naroda.

S. K.

KONCEPCIJA POKRETLJIVOSTI¹⁾

Odmah na početku članka ističe se da postoje dve jasno određene koncepcije u strategiji i taktici — koncepcija širokog fronta i koncepcija pokretljivosti. U praksi one zalaze jedna u drugu, što je dosada dalo dosta nepotpune rezultate.

Obe koncepcije daju važnost vatrenoj moći. Po koncepciji širokog fronta, vatrenom se dejstvu moraju izložiti široki frontovi kako bi se uništio napadač ili savladao branilac. Ovakav nači korišćenja va-

tre iziskuje postojanje krupnih pešadiskih formacija, podržanih ostalim rodovima vojske i službama. Prirodno je, ističe se u članku, da u tom slučaju tempo dinamike bitke zavisi od brzine i dubine dejstva pešaka.

U odbrani se organizuje opšta odbrambena linija sa težnjom da se napadač savlada nadmoćnom vatrom ispred ili unutar položaja, u kome se cilju sprovodi koncentracija svih raspoloživih vatreneh sredstava.

Ofanzivna se dejstva preduzimaju jedino ako se raspolaze brojnom i vatrenom nadmoćnošću. Ofanziva se odlikuje napa-

¹¹⁾ Tippelskirch — *Geschichte des Zweiten Weltkrieges*, str. 167.

¹²⁾ 60 mot. i 46 pd po prodoru 40 okl. korpusa i 5 okl. divizije u Grčku upućene su u našu Makedoniju.

¹³⁾ 22 vazdušnodesantna divizija je bila predviđena za Skoplje, a 7 padobranska u Grčku.

¹⁴⁾ Kao pod 4).

¹⁵⁾ Kao pod 11) str. 202.

¹⁾ Mobile concept, *Armor*, januar-februar 1955. Članak je rezultat izvesnih studija u komandno-štabnoj školi SAD i, prema tome, sve ideje iznete u njemu predstavljaju američko gledište po pitanju koncepcije pokretljivosti.

dima na relativno širokim frontovima. Čitava odbrana, ili njeni delovi, savladuju se po etapama sve dok branilac, postojećom nadmoćnošću, ne bude slomljen.

Nasuprot ovome, nastavlja se u članku, koncepcija pokretljivosti oslanja se na jedinstvu snage i manevra. Manevar se koristi za postizanje nadmoćnosti u vreme i na mestu gde se žele odlučujući rezultati. Samim pokretom, ukoliko ga ne izvede nadmoćnije snage, ne postiže se ništa. Koncepcija pokretljivosti otklanja razvoj snaga na čitavom frontu zbog poznate slabosti liniskog vođenja rata i rasipanja snaga. Razvoj se vrši samo tamo gde je to neophodno, dok se gro snaga raspoređuje tako da bude pri ruci za nanošenje odlučujućeg udara u pravo vreme i na pravom mestu.

Kako sve armije raspolazu izvesnom pokretljivošću, odgovor na mogućnost primene koncepcije pokretljivosti treba tražiti u stepenu pokretljivosti neprijatelja, imajući pritom na umu da manje pokretljive snage obično mogu biti izmanevrovane i tučene.

Iz ovoga proizilazi da brzina ima prvorazredan značaj. Tempo vođenja pokretnih operacija zavisen je od brzine kretanja motornih vozila koja mogu da maneuvruju i da opstanu na bojištu. Danas ove uslove ispunjavaju jedino tenkovi i oklopni transporteri. Kako uspeh u pokretnom ratu leži na organizovanoj brzini, ova vozila, kako se to ističe u članku, treba formirati u krupne oklopne jedinice.

Prema koncepciji pokretljivosti u odbranbenim operacijama, osnovni cilj jeste uništenje napadača. Ako se brani određena linija ili zona, slabo pokretljive jedinice održavaju dodir sa neprijateljem, dok se gro snaga nalazi u rezervi. Odbrana se izvodi napadom ove rezerve na napadača ispred, unutar ili iza odbranbene linije, odnosno zone. Ovaj se napad vrši, s obzirom na vreme i mesto, onako kako to najbolje odgovara braniocu, tako da on raspolaze najvećom mogućnom inicijativom koju dozvoljavaju uslovi odbrane.

Ofanziva se karakteriše strategiskim i taktičkim okruženjima i dubokim prodorima u pozadinu neprijatelja. Pošto brze jedinice izbiju u pozadinu, one uništavaju neprijateljske rezerve, seku komunikacije i prekidaju snabdevanje, što sve dovodi do brzog uništenja neprijatelja. Ovakav način dejstva ima znatnog izgleda na odlu-

čujući uspeh. Napadač ima u toku izvođenja manevra inicijativu u rukama, dok je branilac u stalnoj neizvesnosti a, u pogledu preduzimanja protivmera, često i u zaostatku. Tako se stvara mogućnost da brojno slabija snaga tuče jaču. Ovaj su metod dejstva primenjivali u prošlom ratu Nemci na Zapadnom frontu.

Koncepcija pokretljivosti zahteva upotrebu krupnih oklopnih formacija u sadržaju sa jakim vazdušnodesantnim snagama prosečne jačine korpusa, koje zauzimaju one objekte i prostorije u dubokoj pozadini neprijatelja čiji pad najviše doprinosi njegovom porazu i koji posle spajanja mogu poslužiti kao baza za narednu operaciju oklopne formacije. Nemogućnost ili nedostatak snaga za osiguranje komunikacija iza oklopnih jedinica, koje nastupaju ka mestu spajanja sa vazdušnodesantnim jedinicama, ne predstavlja više prepreku za izvođenje operacija ove vrste. Nastupajuće oklopne jedinice neće više trošiti svoje snage u ovu svrhu, ističe se u ovom članku, već će se njihovo snabdevanje obavljati iz vazduha. Očigledno je da ovakve operacije iziskuju postojanje neprekidne nadmoći u vazduhu i da će upotreba atomskog oružja igrati ovde važnu ulogu.

U članku se zatim analiziraju načela za vođenje rata kako bi se došlo do zaključka koje formacije i kakva taktika pružaju najveći izgled na uspeh. Svaka operacija teži odlučujućem i dostižnom cilju. Krajnji cilj jeste uništenje oružanih snaga neprijatelja i njegove volje za daljom borbom. Svaka etapa rata i svaka operacija ponaosob moraju biti upravljene ovom cilju.

U današnjoj eri oružja za masovno uništavanje, mlazne avijacije i dirigovanih projektila, cilj se mora postići za najkraće moguće vreme. Brzina dejstva je imperativna, jer u protivnom i sam pobednik može biti izložen takvom fizičkom i materijalnom iscrpljenju da se i sam njegov nacionalni opstanak dovede u pitanje.

Po koncepciji širokog fronta određeni ciljevi su obično plitki, a uzastopni terenski objekti tako izabrani, da je njihovim zauzimanjem omogućeno nastupanje na čitavom frontu. Slični se ciljevi određuju i jedinicama za eksploataciju uspeha koje, u vezi sa trupama na frontu, nastupaju na relativno maloj dubini. Nji-

ma se neprijateljske snage retko naznačuju kao objekat.

Nasuprot tome, po koncepciji pokretljivosti daju se, uopšte uzev, duboki objekti, obično sa ciljem uništenja neprijateljskih snaga, a osvajanje terenskih objekata samo ukoliko to doprinosi izvršenju osnovnog zadatka.

Načelo masovnosti zahteva maksimalnu upotrebu raspoloživih sredstava na odlučujućem mestu, pri čemu nije toliko u pitanju koncentracija snaga koliko takav njihov raspored koji omogućava da se na unapred određenom pravcu objedine nadmoćnija oružja i opreme, uz primenu bolje taktike i postojanje jačeg morala.

U uslovima koncepcije širokog fronta snage se raspoređuju manje-više ravnomerno duž fronta. Princip masovnosti može doći do izražaja samo u ograničenom obimu, jer ravnomerno nastupanje na čitavom frontu iziskuje preduzimanje velikog broja napada. Otsustvo masovnosti ima za posledicu i ograničenu dubinu dejstva snaga određenih za eksploataciju uspeha. Odbrana, težeći da bude svuda jaka, više leži na jačini pojedinih položaja nego na ofanzivnoj upotrebi mase.

Koncepcija pokretljivosti, iznosi se dalje u članku, ne insistira na tome da treba biti jak na čitavom frontu. U ofanzivi ona dozvoljava koncentraciju dovoljnih snaga da bi jedinice za eksploataciju uspeha mogle dostići duboke i odlučujuće objekte, dok se ostatak fronta može pokriti minimalnim snagama.

U odbrani branilac može da koncentriše gro svojih snaga na odlučujućem mestu i da rezerviše sebi dovoljno vremena radi pariranja napadačevih krupnih udara ofanzivnim dejstvom.

Manevar na bojištu je potreban za stvaranje relativne nadmoćnosti u borbenoj snazi, u potrebno vreme i na odabranom mestu, čime se neprijatelj stavlja u podređeni položaj. Koncentracija borbene snage, kako se to podvlači u članku, više je stvar vremena nego prostora. Da bi se tome udovoljilo, jedinice na bojištu moraju raspolagati velikom pokretljivošću. Koncentracija, izvedena u potrebnim vremenskim rokovima, ima odlučujuću važnost.

Pobeda se postiže ofanzivnim dejstvom koje omogućava komandantu da iskoristi inicijativu i nametne svoju volju neprijatelju. Čak i u odbrani komandant teži

da iskoristi svaku priliku za preuzimanje inicijative i postizanje odlučujućih rezultata ofanzivnim dejstvom. Da bi se postigli ozbiljni rezultati, ofanziva se mora uvek preduzimati dovoljnom snagom.

Rasturanje snaga na širokom frontu ima negativne posledice jer komandant ni na jednoj tački nema dovoljno snaga da bi zadobio inicijativu i mogao preći u napad, osim ako ne raspolaže nesrazmernom brojnom i vatrenom nadmoćnošću.

Primenom koncepcije pokretljivosti i upotrebom većeg manevra, komandant može da savlada i nadmoćnijeg neprijatelja. Ekonomija snage zahteva da se samo minimum bitnih sredstava sme angažovati van tačke na kojoj će pasti odluka, što omogućuje da se pravilno vrši balansiranje snagom i da se ona promišljeno troši.

U članku se ističe da verovanje kako se odlučujući rezultati mogu postići razvojem snaga duž čitavog fronta i vatrenim dejstvom na širokim prostranstvima, predstavlja samoobmanu.

Iznenadjenje pomera ravnotežu snaga u korist komandanta koji ga ostvari. Ono se sastoji u nanošenju udara neprijatelju u vreme, na mestu i na način za koji nije pripremljen. Njegovi elementi jesu tajnost, originalnost, smelost i brzina dejstva. Neprijatelju se mora oduzeti mogućnost da blagovremeno reagira. Da bi se postigao odlučujući rezultat, potrebno je da jedinice imaju veliku pokretljivost i da svakom operacijom rukovodi samo jedan komandant sa potrebnim ovlašćenjima, čime su ogarantovani gipkost u razmišljanju i brzina u odlučivanju kako komandanta tako i njegovih potčinjenih.

Jednostavnost je osnovni preduslov za postizanje uspeha u operaciji. Taktika mora bazirati na zdravom razumu uz korišćenje nekoliko osnovnih načela. Ravnomerna podela snaga na širokom frontu kosi se sa jednostavnošću, jer može izazvati komplikacije u trenutku otpočinjanja operativne faze dejstva, usled kojih se ne mogu dostići odlučujući ciljevi. Raspored mora omogućiti komandantu usmeravanje toka operacije kuda i kako on to želi. Primena principa pokretljivosti ogleda se u postizanju najvećeg dela uspeha u operativnoj fazi.

Sigurnost ima bitan značaj za primenu ostalih načela za vođenje rata. Ona se ogleda u preduzimanju mera potrebnih da

se spreči iznenađenje, izbegnu uznemiravanja, sačuva sloboda akcije i neprijatelj spreči u dobijanju podataka o našim snagama.

Tako ne ulaze u okvir načela za vođenje rata, moral i duh vojske od takve su važnosti da se, kako se to podvlači u članku, moraju uključiti ovamo. Oni moraju počivati na razumu, a ne, na emocijama. Ljudstvo mora biti svesno da je postavljeno cilj realan i dostižan, da je organizacija efikasna, da su komandanti dorasli svom zadatku i da su taktika, naoružanje i oprema bolji od protivničkog. Sve ovo stvara ofanzivan duh iz koga se rađa pobjeda. Iz iznetih razmatranja načela za vođenje rata vidi se jasno da su sve prednosti na strani načela pokretljivosti.

Pošto je doktrina utvrđena, nastavlja se u članku, na osnovu ratnih iskustava, studija prošlih ratova i korišćenja logičnih zaključaka koji se odnose na efikasnost novih izuma, umesno je izvršiti analizu obeju koncepcija u okviru ovih granica.

Između 1918 i 1939 godine Francuska je stvorila masovnu pešadisku armiju koja je, brojno i tehnički, bila jača od svake druge armije u Evropi. Francuski ratni plan predviđao je linisku odbranu, oslanjajući se na stalne fortifikacijske objekte i prirodne prepreke. Glavni element odbrane trebala je da bude nadmoćna vatra na čitavom frontu. Za vršenje protivnapada stajale su na raspoloženju relativno slabe rezerve. Avijacija, artiljerija i tenkovi, raspoređeni duž čitavog fronta, imali su isključivo zadatak podrške pešadije. Prirodno je da je bitka trebala da ima statičan karakter, jer je brzina pešaka bila dominantna. Svakako, interesantna koncepcija koja je, kako se to podvlači u članku, mogla jedino da ima za posledicu jedan uništavajući rat. Tako Francuska, i pored nadmoćnih snaga, nije preduzela napad na Nemačku čije su glavne snage bile vezane u Poljskoj. To su rezultati primene načela širokog fronta.

Poznato je da onaj koji izgubi rat ima jedno veliko preimućstvo nad pobednikom, jer ovaj zadnji, prilikom stvaranja doktrine, stoji pod uticajem samopoštovanja i osećanja da raspolaže boljom organizacijom, opremom, borbenom obukom, komandnim kadrom, moralom i duhom. Pobedeni obično razmišlja i, tek posle brižljive i detaljne analize događaja, deluje.

Slabosti se eliminišu, a ne mimoilaze. Najubedljivije pouke izvlače se iz poraza. Tako su, naprimer, Nemci shvatili bezvrednost rovovskog rata — Prvog svetuskog rata — i stvorili snage koje su bile u stanju da probiju statičan front i održe pokretljivost operacija sve do završetka rata na Zapadu.

I Sovjeti su, iz početnih poraza svoje velike pešadiske armije, mnogo naučili u Drugom svetuskom ratu. Oni imaju veliku sposobnost da ustanove slabosti i da ih otklone. Veliki porazi Nemaca na Istoku, u poslednjoj godini Drugog svetuskog rata, naneti su zahvaljujući velikim sovjetskim oklopnim snagama. Sovjeti danas raspolažu krupnim oklopnim formacijama koje su u većoj srazmeri prema pešadiskim jedinicama no u prošlom ratu. Oni su uveliko napredovali u smislu pravilne upotrebe pokretnih snaga.

Nauka nas stalno snabdeva novim i poboljšanim ratnim izumima. Taj proces je neprekidan kao i vreme. U razvoju nauke kroz istoriju treba u tom pogledu podvući dve stvari: povećanu moć razaranja i uvećanu sposobnost kontrolisanog kretanja i održavanja veza. Na taj način se efikasnost pokretnog ratovanja stalno povećava. Atomski rat donosi sobom još veću moć razaranja što ide na ruku vođenju pokretnih operacija, dok držanje statičkih položaja čini nemogućim. Poboľšanjem vozila i sredstava veze povećaće se mogućnost manevrovanja. Brzina kretanja biće veća no što je to ikada bila u istoriji.

Studija prošlih ratova, iskustava i novih izuma dovodi do zaključka da je koncepcija pokretljivosti u svakom pogledu bolja od koncepcije širokog fronta.

Tempo rata biće mnogo brži no ranije. Nijedna strana neće više smeti da mobilizaciju sporo izvodi, kako je to činjeno u prošlosti, jer bi rat mogao biti pre završen no što bi takve snage napustile svoja vežbališta.

Prvo se mora formulirati koncepcija po kojoj će se voditi operacije. Doktrina mora biti zasnovana na pokretljivosti. Defanzivni stavovi i koncepcije koje baziraju na ustaljenim obrascima operacija, moraju se iskorijeniti. Gipkost misli i dejstva mora se tražiti i praktikovati svuda.

Zatim se, po mišljenju pisca, moraju stvoriti nadmoćnije pokretljive snage koje će omogućiti izvođenje obuke, apsorbovati početni udar u ratu i poslužiti kao baza

za stvaranje budućih snaga koje će biti u stanju da rat uspešno privedu kraju.

Imajući u vidu da se američke kopnene snage sastoje mahom iz motorizovanih pešačkih divizija, kao i da je glavni preduslov za uspeh bolja pokretljivost, dolazi se do zaključka da bi pri susretu sa krupnim tenkovskim i mehanizovanim snagama preimućstvo bilo na strani poslednjih. Zato treba, kaže se u članku, stvoriti i obučiti krupne i visokopokretljive oklopne formacije jačine korpusa, a možda i armija, i jednovremeno povećati mogućnosti i vazdušnodesantnih snaga i taktičkog vazduhoplovstva.

Istorija i iskustva iz prošlosti pokazuju da snage koje imaju najviši stepen pokretljivosti, u smislu organizacije, misli i dejstva, daju najbolje rezultate. Novi izumi i naučna dostignuća uveliko povećavaju mogućnosti manevrovanja.

Prirodno, završava se u ovom članku, da primena ove koncepcije iziskuje velika materijalna naprezanja i novčane izdatke, ali ništa nije preskupo što omogućuje da se u ratu odnese pobeđa.

*

Autori članka zalažu se za usvajanje koncepcije pokretljivosti u eventualnom budućem ratu i u isto vreme iznose njenu karakteristiku, načela, sredstva, sve dobre strane i mogućnosti. Ako se ova koncepcija i sredstva kojima treba da bude

realizovana dublje zagledaju, onda se vidi da je identična sa koncepcijom *munjevitoz rata* koja je, posle velikih uspeha na početku Drugog svetskog rata, ipak pretrpela neuspeh. Istina, ovoj se koncepciji daju u ruke nova borbeno sredstva kojima treba da se eliminišu ranije slabosti i popune postojeće praznine što je, sa druge strane, imalo opet za posledicu stvaranje odgovarajućih protivrjedstava.

Koncepcija širokog fronta, kako je autori članka interpretiraju, po našem mišljenju odavno pripada prošlosti.

Autori članka su dobro izneli da svaka armija na svetu raspolaže izvesnim stepenom pokretljivosti, no nisu istakli da ova pokretljivost nije u svim prilikama ista, već se menja zavisno od zemljišta na kome se izvode operacije, doba dana i godine, atmosferskih uslova, stepena zaprečavanja, poznavanja zemljišta, snabdevenosti pogonskim gorivom itd., iz čega se vidi da je stepen pokretljivosti zaista relativan i da mehanizovane formacije neće uvek biti pogodno sredstvo koje će se moći imati pri ruci u pravo vreme i na odlučujućem mestu — kako autori to kažu.

Sve u svemu članak je interesantan i aktuelan, i to utoliko više što ovo mišljenje nije usamljeno, već se u ekonomski jakim i velikim zemljama pristalice iznete koncepcije i sredstava za njeno izvođenje sve više množe.

St. P.

Pukovnik Oto Vin: RAZMIŠLJANJA O STRATEGISKOM VAZDUŠNOM RATU

U članku pod gornjim naslovom¹⁾ pisac kritički analizira vođenje vazdušnih operacija u toku Drugog svetskog rata — u pogledu njihove strategijske vrednosti — i pokušava da iz tog izvuče potrebne zaključke za budućnost. Članak je vrlo aktuelan i interesantan, te zaslužuje da se prikaže.

U početku pisac navodi citat iz Čerčilovog uputstva britanskom ministru za proizvodnju aviona, datog 8 jula 1940, u kome se zahteva veća proizvodnja teških bombardera da bi se mogao otpočeti vaz-

dušni rat protiv Nemačke. Zatim se navodi citat iz Hitlerovog govora na dan 4 septembra 1940, tj. pred početak nemačke vazdušne ofanzive, u kome Hitler preti da će na bačene 2, 3 ili 4 tone bombi sa britanske strane, baciti 150, 180, 230, 300, 400 i više tona na Vel. Britaniju za jednu noć itd.

Iz reči oba protivnika, zaključuje pisac, govori ista volja. Obojica su pretpostavljali da će otporna moć oba naroda podleći dejstvu neograničenog vazdušnog rata. Oni su, kao i njihovi vazduhoplovni maršali, pali pod uticaj Duetove doktrine. Duet je, kao prorok *totalnog rata*, izvršio fascinirajući uticaj na strategisku misao između dva svetska rata, a naročito kod velikih država. Najpre je itali-

¹⁾ Gedanken über den strategischen Luftkrieg, von Otto Wien, Oberst i Gst. d. Luftw. a. D., *Allgemeine schweizerische Militärzeitschrift*, mart i april 1955.

jansko, a zatim i britansko vazduhoplovstvo organizovano po ovoj doktrini. U Francuskoj se pisalo 1934 da je Duetova teorija neiscrpan izvor za razna razmišljanja i da će ona uticati na buduće događaje. Razvoj nemačkog vazduhoplovstva potvrdio je ovu prognozu. Najzad su i SAD sledile evropskom primeru i formirale svoju strategisku avijaciju.

Osnovna misao Duetove teorije je u tome što bi u budućem ratu KoV i ratna mornarica trebale da dejstvuju, u suštini, defanzivno, dok bi vazduhoplovstvo, kao samostalan vid oružane sile, trebalo da vodi, nezavisno od operacija drugih vidova, ofanzivni rat. Na ovaj način, verovao je Duet, dobio bi se maksimalni korisni efekat i rešenje rata bi se postiglo samo upotrebom vazduhoplovstva protiv ratnog potencijala protivnika. Ova je teorija primenjena u toku Drugog svetskog rata prilikom nemačke vazdušne ofanzive protiv Velike Britanije i u anglo-američkom strategiskom bombardovanju Nemačke.

Pisac smatra da navedene pretnje Čerčila i Hitlera pokazuju da njihovo shvatanje o vazdušnom ratu nije imalo nikakav drugi cilj nego razaranja i masovno uništenje, kao i da je kod njih postojao očigledan nedostatak strategijske fantazije. Vazdušni rat je trebao, u ovoj formi, da ispuni dvostruki zadatak: da istovremeno razbije i industrisku i moralnu snagu protivničkog naroda. Kao što se vidi, neprijatelj se procenjivao više po celokupnom vojnom, industriskom i privrednom sistemu i fizičkoj egzistenciji njegovog naroda, a manje po njegovoj oružanoj sili.

Od planskih napada na industriske centre očekivalo se tako radikalno opadanje produkcije koje bi, posle kraćeg vremena, ugrozilo snabdevanje fronta. Još se više računalo na moralno dejstvo ovih napada na stanovništvo. Verovalo se, po mišljenju pisca, da bi ratna produkcija pretrpela slom kada bi moral industriskih radnika bio podriven ili kada bi radnici, zbog briga oko svojih porodica ili popravljenih stanova, bili odsutni sa radnih mesta. Postojala je nada da će se stalnim ponavljanjem napada stanovništvo naterati na revoluciju.

Za sprovođenje, pak, takvih vazdušnih ofanziva nedostajala su iskustva. Vrlo je malo bilo tačnih teoretskih postavki u pogledu dejstva koje je trebalo očekivati, a naročito o potrebnim količinama bombi za rušenje pojedinih objekata.

Već sam početak rata bio je drukčiji nego što se predviđalo. On nije izvršen na prepad, već sa uestezanjem. Tome je više bio uzrok bojazan od moralne odgovornosti, nego nesigurnost u rukovanju novim vidom oružane sile.

Najzad je, 10 maja 1940 brit. vazduhoplovstvo izvelo prvi napad na Frajburg. Posle deset sledećih napada na nemačke gradove, usledio je 20 jula prvi protivnapad na Britaniju.

Bitka za Britaniju. — Analizirajući ovu bitku, pisac navodi da je nemačkoj vazdušnoj ofanzivi prethodio u avgustu, kao uvod, napad na britansku lovačku odbranu. Posle početnih uspeha pokazalo se da Britanci, iako brojno slabiji, imaju izvrstan sistem navođenja, koji im omogućava brzu koncentraciju snaga na odlučujućoj tački.

I pored ovog neugodnog saznanja, 7 septembra 1940 otpočela je ofanziva protiv Londona sa desetočasovnim noćnim napadom. U toku prva dva meseca London je bio 57 uzastopnih noći neprekidno napadan sa po 200 bombardera. Nastala su znatna razaranja. Došlo je do masovnog bekstva stanovništva, teških problema u pogledu javnog reda, higijene i ishrane. Gubitak u ljudstvu bio je neznačan. Jednom rečju, štete su bile teške, ali ne i presudne.

Ovaj je uspeh na nemačkoj strani bio precenjen, te su stoga Nemci preneli vazdušnu ofanzivu na pristaništa i industriske centre. Najteži napad ove vrste izvršen je na Koventri, 14 novembra 1940. Po nemačkoj propagandi ovaj je grad srušen sa zemljom. Stvarni uspeh ovog najvećeg vazdušnog napada protiv Britanije sastojao se u 400 mrtvih, teže pogođenim fabrikama i prekidu proizvodnje za nekoliko dana. Nemačka vazdušna ofanziva je produžena, iako su napadi izvođeni sa malim formacijama tako da su već u zimu 1940/41 poprimili karakter uznemiravanja. Posle poslednjeg većeg napada na London, 10 maja 1941, završena je bitka za Britaniju.

Rezultat bitke je značio neuspeh. Od onog što se očekivalo nije bilo postignuto ništa. Na Britaniju je samo u septembru bačeno 7.321 tona bombi, ali industrija nije usled toga bila paralisana. Isto tako ne može biti govora ni o slomu morala stanovništva, jer je za 9 meseci ofanzive pobijeno 42.320 lica.

Duet je još 1928 godine pisao da će budući rat trajati jedva mesec dana, pod uslovom da bude bačeno samo 300 tona

eksploziva na velike gradove, industrijske i privredne centre. Po njegovoj zamisli, napuštanje ovih mesta imalo bi za posledicu brz slom socijalnih temelja nacije koja je ovoj probi izložena. Ovu teoriju je izgleda pokušao da realizuje i Hitler.

Pogrešna ocena dejstva bombi povezala se i s drugom greškom koja je znatno uticala na neuspeh ofanzive, a to je česta promena ciljeva, pre nego što se sačeka odlučujuće dejstvo napada na prethodni cilj. Jedan američki komentator piše da bi tek tri sledeća napada na Koventri, najmanje iste jačine kao i prvi, teško pogodila industriju ovog grada. Nemci su se, pak, zadovoljili samo sa jednim napadom.

Ofanziva je, možda, mogla dovesti do trajnog uspeha da se strategiska situacija Britanije bolje proučila i da se bolje učilo da odlučujući problem ovog ostrva nisu njegov glavni grad i industrija, već pristaništa za snabdevanje. Koncentrisanje celokupne vazdušne ofanzive isključivo na pristaništa, u vezi sa podmorničkim ratom protiv pomorskih komunikacija, možda bi dalo strategiskom vazdušnom ratu protiv Britanije zaista strategijski značaj.

U svojim memoarima Čerčil piše: »Ovog trenutka kad je ostupio od klasičnih principa ratovodstva i od dosad priznatih zakona čovečanstva, Hitler je učinio vrlo glupu grešku«.

Strategisko bombardovanje Nemačke. — Očekivalo se, ističe pisac, da će Čerčil iz Hitlerovog neuspeha u bici za Britaniju izvući potrebna iskustva i da će, na osnovu njih, podesiti svoje dalje vođenje rata. Međutim, iako britanska industrija nije pretrpela ozbiljnije štete od ovakvog nemačkog bombardovanja, ipak britansko rukovodstvo je produžilo rat od 1942—1944 godine po istim principima. Tada je i Čerčil napustio »klasične principe ratovodstva« i »nije video drugi izlaz« već samo neograničeni bombarderski rat, za koji je verovao da će dovesti do brzog sloma Nemačke.

Da bi se parirali nemački napadi trebalo je da britansko vazduhoplovstvo bude znatno pojačano i radi toga je mesečna proizvodnja do 1942 od 1.400 aviona, povećana na 7.000. Pored toga, trebalo je mesečno kupovati po 2.000 aviona od SAD.

U početku su slabe britanske vazdušne snage tukle samo nemačke podmorničke baze i izvodile noćne uznemiravajuće napade nad nemačkom teritorijom. Situacija se izmenila u proleće 1942, kad

se strategiska avijacija SAD, sa svojim četvoromotornim avionima, pojavila na evropskom ratištu i kad je, zajedno sa Britancima, otpočela veliku vazdušnu ofanzivu protiv Nemačke.

Noću 28/29 marta 1942 izvršen je prvi veliki napad na Libek. Poginulo je 320 ljudi, razoreno 1.100 i teško oštećeno 4.000 kuća. U kratkom roku sledili su pojačani napadi na Rostok, Keln i Esen. Broj bombardera u napadu prelazio je 1.000. Količina bačenih bombi bila je četiri puta veća od nemačkog napada na Koventri. Nov način napada »površinsko bombardovanje« protiv centara gradova dobio je karakter terorističkih napada. Pisac iznosi da je, prema jednom tajnom planu, trebalo na ovaj način uništiti nekih 140 nemačkih gradova.

Ovaj je broj ne samo dostignut, već je i prevaziđen. Razaranja nemačkih gradova trajalo je pune 3 godine. Napadnuto je 199 gradova, među njima 41 veliki grad. Od 19 miliona stanova u Nemačkoj, uništeno je skoro 4 miliona, što iznosi 21%. Najteže su stradali gradovi srednje veličine gde je uništeno od 75—99% stanova. Od velikih gradova samo su Keln i Drezden imali ovoliki stepen razaranja, dok su Berlin, Hamburg, Esen i Minhen imali od 33—50%.

Berlin je pretrpeo 450 napada, od kojih više od 40 velikih. On ima da zahvali svojoj velikoj rasprostranjenosti što je imao samo 37% razorenih stanova.

Najteži od svih napada bio je izvršen 14 i 15 februara 1945 godine na Drezden. Prvo je napadnut noću sa 800 britanskih bombardera, u dva talasa, a sledećeg dana sa 1.250 američkih četvoromotornih aviona. Grad je bio potpuno bez zaštite i pun izbeglica, te je broj gubitaka iznosio oko 60.000 mrtvih. Ovaj broj gubitaka, pri samo jednom napadu, ravan je gubicima u Britaniji za vreme celog rata.

Rečeno je da se od ovog očekivao slom nemačke industrije i pad morala kod naroda. Ali, što se tiče moralnog dejstva, uspeh je izostao, iako je na naseljena mesta bačeno dva puta više bombi nego na fabrike.

Po mišljenju pisca, general Fuller ima pravo kada tvrdi da je izostajanje moralnog dejstva prilikom ovih terorističkih napada dokazalo da je britansko rukovodstvo pogrešno shvatilo strategijski problem vazdušnog rata.

Slično stoje stvari i pri napadu na industriju. Saveznici nisu ponovili nemačku grešku u čestoj promeni ciljeva, već su razaranja izvodili planski. Međutim,

već prvi teški napad na fabriku kugličnih ležaja u Švajnfurtu ostao je bez nekog većeg rezultata po nemačku ratnu industriju. Pošto se za ovo saznalo tek kasnije, to se u početku verovalo u uspeh ovog napada i vazдушna ofanziva je produžena protiv industrija aviona, oružja, tenkova i municije.

Na Nirnberškom procesu se, pak, videlo iz izveštaja da je nemačka industrija naoružanja, uprkos neprekidnog bombardovanja, zahvaljujući svojoj organizaciji obnavljanja i raštrkanosti postrojenja, najveći stepen svoje proizvodnje dostigla uleto 1944. Ovo naročito važi za proizvodnju aviona i tenkova koja je bila triput veća od one u 1942 godini.

Invazija. — Kad je general Ajzenhauer počeo da priprema invaziju on je, i pored znatnog otpora britanskog Ministarstva vazduhoplovstva, izdejstvovao da mu se savezničke strategiske vazduhoplovne snage stave na raspoloženje za pripremu i izvođenje invazije. Time je on učinio znatan korak unapred. On je otstranio razdvojeno komandovanje po vidovima, po Duetovoj doktrini, i stvorio mogućnost za uspešno operativno objedinjavanje svih vidova oružane sile.

Izbor ciljeva — odlučujući problem svakog vođenja vazdušnog rata — uklopio je sada u pripreme za invaziju. Pod uticajem vazduhoplovnog maršala Tedera, određen je kao najvažniji cilj nemački transport, a na drugo mesto sintetička produkcija nafte. Za ovu operaciju Fuler piše: »Za vreme pripremnog perioda i invazije glavni cilj vazduhoplovstva bio je prekidanje celokupnog železničkog saobraćaja između Nemačke i Normandije. Ukoliko se front pomerao na istok, napadi su prenošeni na železničke i vodene puteve u Nemačkoj, tako da je do oktobra celokupan saobraćaj u zapadnom delu Nemačke bio potpuno ukočen«.

Sadejstvom svih operativnih snaga vazdušni rat je prvi put dobio strategijski značaj.

Pored ovog neposrednog dejstva prilikom savezničkog nastupanja kroz Francusku, napad na transport doneo je i drugi uspeh. Nemačko snabdevanje ugljem opalo je za 5 meseci na 50%, a posle sledeća 3 meseca ono je skoro potpuno otkazalo. Slično dejstvo imao je i napad na industriju nafte. Sintetičko dobijanje nafte je 1943 povećano na 6,180.000 tona i time je dostiglo trostruku rumunsko-madarsku proizvodnju. Od maja do oktobra 1944 ono je usled bombardovanja opalo na 10%. U decembru 1944 nedostatak po-

gonskog goriva je uzeo tako katastrofalne razmere da ni za ofanzivu u Ardenima, ni za tenkove na Istoku, ni za obuku letaća, ni za lovce, nije bilo dovoljno goriva, već su bile obezbeđene samo najneophodnije količine.

U početku 1945 nemačka je vojska bila skoro nepokretna. Ovde se jasno vidi da je vođenje vazdušnog rata dobilo svoje strategisko opravdanje u trenutku kada je, u okviru operacija svih vidova oružane sile, pod jedinstvenim rukovodstvom, usmereno na stvarne izvore vojne moći protivnika.

Što saveznici, i pored ovih uspeha, nisu obustavili bombardovanje gradova u jesen 1944, već su produžili do kraja rata, dokaz je da strategiski razum nije pobedio volju za uništavanjem. Uspeh savezničkog vazdušnog rata ležao je u uništenju nafte i transporta. Samo ovim uništenjem, a ne razaranjem gradova, onemogućeno je Nemcima, po mišljenju pisca, dalje vođenje rata.

Japanско ratište. — Posle slova Nemačke, strategiske vazduhoplovne snage SAD oslobođene su za Daleki Istok.

Pre nego što je Tokio, 9 marta 1945, doživeo prvi veliki vazdušni napad, Japan nije bio izložen strategiskom bombardovanju. Za prve tri godine rata vazdušni napadi na Japan su, zbog velike udaljenosti, bili beznačajni.

Princip po kome su Japanci upotrebljavali svoje vazduhoplovstvo u prvim godinama rata, interesantan je i poučan sa strategiskog stanovišta. Za analizu je potrebno poznati privrednu situaciju u kojoj se nalazio Japan u to doba. Na svojim ostrvima imao je samo delić sirovina potrebnih za rat te ih je morao uvoziti. Stoga je težio da svoju moć proširi brzim ofanzivnim ratom kako bi zadobio privrednu nezavisnost koja bi mu omogućila dalje vođenje rata.

Prepadom na Perl Harbor, 7 decembra 1941, on je otpočeo svoju veliku ofanzivu i za nekoliko meseci je osvojio oko 2.500 ostrva.

Vazduhoplovstvu su dodeljeni taktički zadaci, ali su oni u celokupnoj operaciji, baš za vazduhoplovstvo, imali strategijski značaj. Po završenoj ofanzivi, glavni je problem za Japan bio u pomorskim vezama. Za ovo je, pored prevlasti na moru, trebala i prevlast u vazduhu. Japan je pokušao da na ovom području izgradi mrežu potrebnih aerodroma i tako omogućivši vazdušnim snagama, na relativno kraćim otstojanjima, brzo stvaranje težišta. U ovom slučaju nije postojala na-

mera vođenja samostalnog vazdušnog rata, po Duetovoj teoriji, već organsko uključenje vazduhoplovstva u veliki defanzivni zadatak koji je ono pri izvršenju delilo sa mornaricom.

U istorijski najznačajnijoj vazdušnoj bici kod ostrva Midvej, 4 i 5 juna 1942, Japanci su izgubili, usled vazdušnog i podmorničkog napada, mnogo brodova, među kojima i 4 nosača aviona i dve teške krstarice, a da nadvodne snage nisu ispalile ni jedan jedini metak. Oni su tada izgubili i prevlast u vazduhu i do kraja rata nisu je više mogli izvojevati.

Saveznici su ujesen 1942 prešli u ofanzivu i Japan je u toku sledeće dve godine izgubio više od 2/3 svoje trgovačke flote i to, uglavnom, od podmornica, a svega 20% od mornaričke avijacije.

Posledice u pogledu snabdevanja ugljem i čelikom bile su teške i Japan je, zbog gubitka brodova, imao da prestane sa otporom najkasnije do novembra 1945. Povodom ovog uspeha trebalo je očekivati da će, u proleće 1945, američko vazduhoplovstvo preći na tučenje trgovačke flote, i to tim pre jer je u Evropi dejstvo bombardovanja na transportni sistem već bilo dokazano. Ali se ovo nije desilo, već se opet prihvatio princip samostalnog bombardovanja gradova. Pisac smatra da je na ovo verovatno uticalo i samo vazduhoplovstvo SAD koje je želelo da samo reši ovaj rat.

U toku sledećih pet meseci bombardovano je 66 japanskih gradova, koji su zbog slabije konstrukcije zgrada pretrpeli vrlo teške gubitke. 2 avgusta 1945 izveden je najveći napad, prilikom koga je 800 supertvrđava uništilo 4 grada i centar za naftu Kavasaki. Pet dana kasnije bačena je prva atomska bomba na Hirošimu i pobila više od 90.000 lica. 9 avgusta 1945 bačena je i druga atomska bomba na Nagasaki. Ovo je bio povod Japanu da ponudi odmah bezuslovnu kapitulaciju.

Američko istraživanje o strategiskom bombarderskom dejstvu dalo je sledeće rezultate: a) da su razaranja industrije sa primenjenim sredstvima vrlo skupa i nedovoljno efikasna; b) da bi plansko pomovljeno prekidanje železničke mreže na osetljivim mestima, preduzeto avionima sa nosača i sa malo teških bombardera, verovatno bilo dovoljno da blokira ceo transport. Ovo bi, dopunjeno sa podmorničkim ratom protiv trgovačke flote, paralisalo sistem raspodele, a stim u vezi izazvalo bi i gušenje privrede. Međutim,

železnička mreža u Japanu skoro nije ni napadana u toku rata.

Tačnost ovog razmišljanja potvrđuje se i ako se razmotri moralna snaga japanskog naroda, na koga više deluju vojni porazi nego bombardovanja gradova. Čak ni obe atomske bombe nisu mogle podriti borbeni duh Japanaca. Kad je car objavio bezuslovnu kapitulaciju, došlo je, čak, do reakcije od strane stanovništva.

Bacanje atomskih bombi izazvalo je odluku vlade na kapitulaciju, mada je ona, usled gubitaka brodova, što je i car pred Vrhovnim ratnim savetom (20 juna 1945) izjavio, već i ranije bila spremna na ovo. Produženje rata do avgusta došlo je samo usled zahteva za bezuslovnom kapitulacijom, čije se primanje kosilo sa božanskim autoritetom cara.

Rat protiv Japana daje primer da za rešenje rata nije potrebna, uvek, invazija. Pisac je mišljenja da su invazije na Ivo-Šimu i Okinavu mogle otpasti da je strategijski problem Japana bio pravilno shvaćen i da se sa relativno malim vazduhoplovnim snagama napala železnička mreža. U ovom slučaju, ne samo da su mogle otpasti navedene dve invazije, već bi bilo nepotrebno i bacanje atomskih bombi.

Zaključak. — Iz razmatranja navedene tri vazdušne ofanzive u Drugom svetskom ratu, pisac zaključuje:

Da vazduhoplovno naoružanje Velike Britanije i SAD, u trenutku njihovog ulaska u rat, nije bilo dovoljno da bi mogle voditi strategijski vazdušni rat. Tek posle osamnaest meseci, kad su dostigle potrebnu jačinu, one su to i učinile. Slaba spremnost Velike Britanije nije imala teže posledice, jer Nemci nisu uspeli da razore britansku industriju aviona, a industriskih gradovi u SAD bili su nedostižni i za Nemce i za Japance. Međutim, situacija se danas znatno izmenila. Povećanjem radijusa dejstva aviona i stvaranjem vazduhoplovnih baza svuda po svetu, mnogo je industriskih centara svih kontinenata ušlo u radijus dejstva savremenih bombardera. Usled razvoja atomske bombe, dejstvo na cilj je ogromno poraslo. Okolnosti prisiljavaju sada sve vojne sile na trajnu spremnost strategiskog vazduhoplovstva da u slučaju brze neprijateljske vazdušne ofanzive, odgovori istom merom. Nije isključeno da se, slično 1940 godini, obe strane iz straha od moralne odgovornosti, ili zbog odmazde, uzdrže od upotrebe atomske bombe, ali se zbog ove nade ne sme prenebregnuti trajna borbena gotovost.

Drugo saznanje od bitnog značaja je izbor ciljeva. On odlučuje da li uspeh vazduhoplovnog rukovodstva može dobiti strategijski značaj ili ne. Drugi svetski rat je pokazao da tadanji primarni cilj — moralna snaga naroda i industrija naoružanja — sa sredstvima koja su upotrebljena, nije eliminisan. Ovo se moglo izbeći da je anglo-američko vazduhoplovstvo koncentrisalo svoje napade na nemački transportni sistem i proizvodnju nafte. Tada bi se strategijski uspeh brzo postigao.

U odnosu na strategisko planiranje, danas je situacija, zbog uvođenja atomske bombe, vrlo teška. Duh masovnog uništavanja preta da poruši sve strategiske pojmove i uništi sva iskustva. Izgleda da atomska bomba, sa neočekivanom iznenadnošću, može da učini ono što je Duet, pre tri decenije, samo proricao. Ostaje nam samo nada, kaže na kraju pisac ovog članka, da su ljudi koji su doživeli strahote rata, shvatili pravi značaj tehničkih dostignuća i da će na njih gledati trezvenije nego pre 15 godina. Samo se pod ovom pretpostavkom može dobiti približno objektivna slika strategijskih mogućnosti budućeg vazdušnog rata.

Razmišljanje o vođenju samo vazdušnog rata treba, po mišljenju pisca, odbaciti i, na osnovu iskustva iz Drugog svetskog rata, izvući pouku da se strategiska mudrost ne sastoji u uništenju mase ljudi i kulturnih dobara, već da je cilj svih

strategija da se protivniku onemogući da produži dalje vođenje rata.

*

Pisac je u članku, ustvari, kritički analizirao uticaj i primenu Duetove teorije o samostalnom vazdušnom ratu u toku Drugog svetskog rata. Slažemo se s piscem da je Duetova teorija štetno uticala na rukovodstva ratujućih strana u pogledu izbora ciljeva za vođenje samostalnog vazdušnog rata i da strategiskom bombarderskom vazduhoplovstvu treba odrediti one ciljeve čijim će se uništenjem protivnik najbrže onemogućiti da produži vođenje rata. Ne slažemo se, pak, sa piscem u pogledu njegovog tvrdjenja da su vazdušni rat i teroristički vazdušni napadi došli tako kasno zbog straha od moralne odgovornosti. Tačno je da su Nemci oklevali sa otpočinjanjem vazdušnog rata i terorističkih napada protiv Britanije, no to su razlozi, pored ostalog i političke prirode, jer se Hitler nadao da će ovako lakše sklopiti mir sa Britanijom. Ali se zato Nemci nisu ustručavali da još 1939 vrše terorističke napade na Varšavu, ne obazirajući se na posledice moralnog karaktera, što je pisac zaboravio da pomene. Kad se ovo odbije, razmatranja u članku su aktuelna i vrlo interesantna.

D. D.

Major Mišle: PROBLEM STANDARDIZACIJE NAORUŽANJA

U jednom od poznatih francuskih vojnih časopisa izišao je nedavno članak majora Mišlea¹⁾, u kome se on upušta u razmatranje problema pod gornjim naslovom, iznoseći svoja lična gledišta i dajući više teorijski (načelan) osvrt na standardizaciju naoružanja u okviru jednog saveza većeg broja zemalja.

Na kraju svog izlaganja on se osvrće na teškoće koje u jednoj koaliciji, konkretno u Organizaciji NATO-a, izaziva sprovođenje standardizacije u praksi. Zbog interesantnosti izlaganja i izvesnih novih momenata iz ove oblasti, dajemo prikaz toga članka.

Raznovrsnost naoružanja, municije i ostalog materijala oduvek je stvarala prilične teškoće armijama pojedinih zemalja, naročito prilikom formiranja raznih vojnih saveza i koalicija. Ta raznovrsnost, kao što je poznato, dosada je umnogome komplikovala probleme fabrikacije, uskladištenja, zamene, popravke, snabdevanja, saobraćaja, organizacije, pa čak i upotrebe tog naoružanja, odnosno municije i materijala. Zbog toga je, po mišljenju pisca, potpuno shvatljivo zašto su se pojedini generalštabovi zemalja članica NATO-a, a naročito same ove Organizacije, takoreći od prvih dana njenog stvaranja, počeli baviti proučavanjem mogućnosti standardizacije, na što je moguće širem planu, i to kako samog naoružanja, tako i ostalog ratnog mate-

¹⁾ La standardisation des armements, par le Chef d'escadrons Michelet, *Revue de défense nationale*, mart 1955.

rijala. Ovo je utoliko značajnije, ističe dalje pisac, što je među istočnoevropskim zemljama ova standardizacija dosada već prilično ostvarena.

U vezi s tim, on je mišljenja da bi najpre bilo interesantno proučiti šta u stvari znači standardizacija, u kojoj je meri ona poželjna i ostvarljiva u vojnom pogledu, kakav je napor učinjen po ovom pitanju u toku zadnje tri godine u okviru NATO-a i kakvi su rezultati pritom postignuti; najzad, s obzirom na teškoće na koje se dosada nailazilo, trebalo bi razmotriti slučajeve manje ambicioznih rešenja koja su u dosadašnjoj praksi ove Organizacije dali dosta dobre rezultate.

*

Pisac smatra da je standardizaciju materijala, uopšte, izazvala potreba da se osigura zamena pojedinih mehaničkih delova koji se najviše troše, kao što su, naprimer, klinovi sa zavrtnjima i šrafovi (matice), i to na takav način što bi onaj koji ima potrebu za zamenom nekog od ovih delova, mogao da se brzo njime snabde kod bilo kog proizvođača. Ta se potreba zamenjivanja izvesnih delova postepeno širila, i to ne samo u pogledu dimenzija, kalibra i otpornosti materijala samih tih delova, već i u pogledu mehaničkih svojstava čelika i raznih drugih metala i legura, njihovog hemiskog sastava, načina prerade, strukture, koeficijenta itd., kao i drugih mehaničkih, fizičkih i hemiskih osobina mnogih industrijskih proizvoda.

Pošto je izišla iz okvira industriskih proizvoda, ova se zamena, odnosno bolje reći razmena, proširila na hemiju, bihemiju, biologiju, medicinu, radio, televiziju, pa čak, danas, i na poljoprivredu. Svi procesi izrade, građenja, proizvodnje i naučnog istraživanja imaju sada svoje norme i dostižu sve veći obim, a sa njihovim rezultatima javnost se upoznaje svake godine, takoreći i svakog meseca.

Ova zamena, koja se u početku kretala u usko nacionalnim okvirima, pretstavlja danas glavni predmet trgovinskih ugovora između raznih zemalja, odnosno pitanje koje se razmatra prilikom periodičnih sastanaka mnogih međunarodnih ekonomskih komisija i organizacija.

Prvi počeci standardizacije u vojnom pogledu datiraju još iz doba Luja XIV, zaslugom Luvoa i,

kasnije, Gribovala, koji je 1776 godine imenovan prvim inspektorom artiljerije. Počev od toga vremena, mnogi su se proizvođači ratnog materijala zanimali problemom standardizacije. Tako je, naprimer, de Banžov top, u pogledu obuke i upotrebe, bio uzet u obzir za standardizaciju.

U toku Prvog svetskog rata standardizacija naoružanja kod Saveznika bila je donekle ostvarena zahvaljujući činjenici da je delimično usvojeno francusko naoružanje: poljski top 75 mm, Šnajderov kratki top 155 mm, top 155 mm G.P.F. i tenk Reno F.T. Ovo naoružanje koristilo je i proizvodilo više savezničkih sila, među kojima čak i SAD. U Drugom svetskom ratu SAD su sa svoje strane pokrenule ovo pitanje i svoj su napor za njegovo rešenje uglavnom upravile, u vidu raznih programa vojne pomoći, ka snabdevanju Saveznika.

Pisac je mišljenja da se danas standardizacija naoružanja može ostvariti u raznim oblicima, kako u pogledu svoga predmeta i okvira, tako i stepena ostvarenja. Što se tiče predmeta standardizacije, ona se može primeniti ne samo na pojedine delove ratnog materijala kao što su: naoružanje, artiljerija, municija, vozila, tenkovi, goriva itd., već i na sve ostale predmete, bez izuzetka, koji spadaju u vojni domen: organizaciju, formaciju, doktrinu, upotrebu oružja, snabdevanje, popravku materijala, evakuaciju, lekarsku negu, dokumenta i način rada generalštabova, statistiku, pravila službe veze, itd.

Kada se razmatra pitanje okvira standardizacije, moraju se imati u vidu teškoće koje rastu i umnožavaju se povećanjem broja država koje učestvuju u njoj, a pogotovu ako su pojedine od njih snažne i industriske zemlje. Ne treba zaboraviti, napominje pisac, da ceo problem još više otežava i pitanje različitog metarskog sistema među pojedinim zemljama — učesnicama. Prema tome, može se shvatiti da je lakše sprovesti izvesnu užu standardizaciju između pojedinih, naprimer, evropskih zemalja koje su usvojile isti metarski sistem, nego između njih i drugih vanevropskih zemalja.

Najzad, u pogledu stepena svog ostvarenja, standardizacija može biti delimična ili potpuna. Očigledno je da samo ovaj drugi slučaj u potpunosti za-

dovoljava i da njemu, ukoliko postoje objektivne mogućnosti, treba težiti. Međutim, potpuna standardizacija postavlja pred njene izvršioce teške probleme koji se mogu rešavati samo postepeno, u vidu više uzastopnih etapa. U očekivanju da se ona ostvari, postoji mogućnost da se pristupi raznim oblicima delimične standardizacije koji se međusobno ne isključuju i koji samo utiru put ka potpunoj standardizaciji.

Postoji i tzv. *operativna standardizacija*, koja se sastoji u usvajanju istog tipa pojedinih jedinica koje bi raspolagale određenim naoružanjem i drugim vojnim materijalom. Pisac za ovo navodi sledeći primer: jedna artiljeriska grupa za neposrednu podršku, bez obzira da li pripada italijanskim, holandskim ili francuskim oružanim snagama, imala bi jednake taktičke mogućnosti sa istom takvom artiljeriskom grupom bilo koje druge zemlje koju obuhvata zajednička standardizacija naoružanja. S druge strane, komanda koja bi koristila ovu artiljerisku grupu, ne bi morala, *a priori*, da se brine kojoj zemlji ona pripada, jer to, pod ovim uslovima, ne bi imalo tako presudan uticaj. Pisac navodi i drugi primer: dva tenkovska puka su približno istih taktičkih mogućnosti ako raspolažu istom vatrenom moći, istom strategiskom i taktičkom pokretljivošću, istom podrškom (zaštitom), istom dužinom kolone, vatre-nim jedinicama i jedinicama za snabdevanje gorivom, i najzad, istim mogućnostima korišćenja radio i drugih unutrašnjih veza. U ovom slučaju, kako on to ističe, ne igra ulogu da li će naoružanje ova dva puka biti identično; dovoljno je da ono u taktičkom smislu bude jednako, tj. da se nalazi na približno istom stepenu tehničkog razvoja, pa da taktičke mogućnosti tih pukova budu skoro izjednačene. Za ovo je potrebno da među pojedinim zemljama koje pristupaju standardizaciji postoji sporazum kojim bi se bliže odredio potreban minimum u pogledu tehničkog nivoa pojedinih vrsta naoružanja, koga bi se ove zemlje, prilikom njegove izrade, pridržavale.

Jedan drugi i dosta interesantan problem postavlja se u slučaju *delimične standardizacije*: u pitanju je snabdevanje municijom i gorivom u toku borbe. Postoji, naprimer, mogućnost da se jedna belgiska artiljeriska grupa snabdeva mu-

nicijom uz nekog američkog ili britanskog slagališta. Da bi se ovakvi slučajevi mogli koristiti, potrebno je da artiljeriski materijal jednog određenog godišta izrade, kod zemalja obuhvaćenih standardizacijom, bude podešen za istu vrstu, ili bar za isti kalibar municije. Iz ovoga proizilazi da bi sav ovaj artiljeriski materijal trebao da raspolaže istim unutrašnjim uređajima topova. Nema sumnje, kaže pisac, da bi mogućnost ovog međusobnog korišćenja iste municije imala neocenjivu logističku prednost. Međutim, sve bi ovo sa stanovišta standardizacije imalo vrednosti samo ukoliko bi najnovija tehnička usavršavanja municije bila takode standardizovana. Zato bi, po mišljenju pisca, trebalo da se ova tehnička usavršavanja i zadrže u granicama dobrih balističkih mogućnosti ovog materijala.

Mogla bi se isto tako predvideti standardizacija jednog manjeg ili većeg broja pomoćnih predmeta, rezervnih delova i pojedinih kompleta, u pogledu kojih pojedine zemlje raspolažu manje ili više različitim prototipovima. Mogla bi se, naprimer, sprovesti standardizacija u proizvodnji zavrtanja (šrafova), zatim karburatora, svećica, točkova, guma i baterija. Očigledno je da je sve ovo uslovljeno činjenicom da se pri proizvodnji napred pomenutog materijala u pojedinim zemljama treba da koriste ne samo isti nacrti, već i isti metal sa istom otpornošću. Potrebno je, dakle, izjednačiti procese obrade, proizvodnje i naučnog istraživanja.

Ovaj letimičan pregled raznih prednosti i mogućnosti delimične standardizacije pokazuje da se ne treba mnogo zanositi u pogledu dometa i vremena trajanja rezultata koji se ovim putem mogu postići.

Potpuna standardizacija obuhvatila bi, sasvim razumljivo, sve prednosti ranije pomenutih oblika delimične standardizacije. Jedino je ona u stanju da istovremeno obezbedi podjednaku taktičku i operativnu vrednost jedinica, mogućnost snabdevanja municijom i ostalim potrebama u toku borbe, popravku (zameni) materijala po svima jedinicama, kao i ponovno snabdevanje municijom snaga jedne vojnički pobeđene zemlje kojoj su fabrike oružja i municije razorene usled bombardovanja. Štaviše, standardni materijal mogao bi se proizvoditi od strane raznih zemalja, u mnogo većim serijama što bi, svakako, snizilo cenu koštanja.

Najzad, razne porudžbine materijala mogle bi biti podjednako razdvojene među pojedinim zemljama (pri čemu bi se moralo voditi računa o njihovim postojećim industriskim mogućnostima), što bi, zahvaljujući jednom koordiniranom programu proizvodnje naoružanja, omogućilo i njegovu najpovoljniju cenu.

Potpuna standardizacija, koja bi bila prihvaćena od izvesne grupe savezničkih zemalja, praktično bi se sprovođila, po mišljenju pisca, na ovaj način:

Najpre bi se morale utvrditi specifikacije raznog vojnog materijala koji dolazi u obzir za standardizaciju. Ovo bi morala da uradi posebna međusaveznička komisija, sastavljena od šefova operativnih odeljenja pojedinih generalštabova, kojima bi pomagali tehnički stručnjaci svake zemlje-česnice, čiji bi zadatak bio da obezbedi da svi postavljeni ciljevi (u tehničkom smislu) od strane vojnih stručnjaka budu u saglasnosti sa postojećim stanjem naučnih i tehničkih mogućnosti toga vremena.

Njene odluke imale bi se dalje dostaviti, kao baza za rad, specijalnim organima za proučavanje obrazovanim u svakoj zemlji — učesnici, koji bi opet, u određenom vremenskom roku, na osnovu njih izradili odgovarajuće planove i makete. Sav taj materijal bi se predao sada jednoj novoj međusavezničkoj komisiji tehničkih stručnjaka, koja bi ga klasificirala prema stepenu njegove vernosti uslovima naznačenim u prvobitnim specifikacijama, a zatim bi tu listu poslala na konačnu odluku međusavezničkom komandovanju, upozoravajući ga na interesantne karakteristike svakog plana koje bi mogle koristiti i ostale zemlje. Pošto se međusavezničko komandovanje odlučilo za jedan ili više dostavljenih planova, zadržavajući pritom pravo na izmene u njima koje smatra korisnim, ono bi vratilo odgovarajuće prototipove zemljama — autorima izabranog plana sa nalogom za izradu. Izradeni prototipovi se ispituju od strane posebne međusavezničke komisije vojnih stručnjaka i tehničara koji sastavljaju plan proba, kontrolišu njihovo izvođenje i ispituju postignute rezultate.

Jedan prototip se čuva i unosi u program međusavezničkog naoružanja. Zemlja u kojoj je izraden prototip smatra se kao zemlja — autor za celo vreme proizvodnja toga materijala, njegovih pomoćnih i re-

zervnih delova. Pored toga, ona zadržava pravo proizvodjenja, rasturanja, kao i objavljivanja planova proizvodnje, alatki, kalibara i drugih kontrolnih aparata. Svaka izmena u pogledu izrade izvesnog materijala, koja je odobrena na međusavezničkom planu, prenosi se zemlji — autoru koja se dalje stara o njenom sprovođenju u delo. Međutim, jasno je da se izvestan materijal, s obzirom na industriske mogućnosti i strategiske razloge, može izradivati i u bilo kojoj drugoj zemlji — učesnici.

Važno je istaći, kaže pisac članka, da svaka standardizacija, čak i delimična, da bi se mogla ostvariti i održati, zahteva čvrstu disciplinu unutar pojedinih zemalja — učesnica, istinski napor za saradnjom i vrlo tesnu međusavezničku koordinaciju u toku svih faza standardizacije.

*

Pisac je mišljenja da bi na osnovu dosada izložene — više teoriske — šeme u pogledu sprovođenja standardizacije trebalo razmotriti kako se ovaj problem pokazuje u stvarnosti. Kao primer pisac je uzeo NATO.

U okviru ove Organizacije stvoren je 1950 godine *Vojni biro za standardizaciju* (Military Standardization Agency), sa sedištem u Londonu, koji se posvetio proučavanju problema standardizacije unutar NATO-a.

Zadatak ovog Biroa je »da sprovede standardizaciju kopnenih armija zemalja potpisnica Severnoatlantskog pakta, u obimu koji je mogućan i koristan za ostvarenje odbranbenih planova«. Polje njegovog rada obuhvata sve vidove operativnih i logističkih dejstava, kao i sav ratni materijal i vojnu opremu, izuzev izvesnih, tačno određenih predmeta, za koje se prethodno moraju tražiti direktive, odnosno odobrenja od *Stalne grupe NATO-a* u Vašingtonu, kojoj je ovaj Biro neposredno i potčinjen.

U pogledu standardizacije materijala, ovom Birou su određeni ovi ciljevi:

Na kraći rok: da ujednači maksimalan broj predmeta među pojedinim zemljama, dopuštajući pritom, ipak, izvjesnu postupnost i slobodu u izboru načina, kako se ne bi poremetila tekuća proizvodnja i kako bi se iskoristile postojeće zalihe.

Na duži rok: da zajedničkim sporazumom odredi materijal koji bi došao u obzir za proučavanje kako bi se, posle izvesnog vremena, ostvarila potpuna standardizacija.

Da bi razni organi NATO-a mogli što pre da otpočnu sa funkcionisanjem, Vojni biro za standardizaciju otpočeo je svoj rad proučavanjem najlakših, tj. najmanje komplikovanih pitanja, pa je prelazio na sve složenija. On se, dakle, prvo bacio na rešavanje »nematerijalnih« pitanja, tj. na probleme iz oblasti operatike i logistike.

U oblasti naoružanja i ostale materijalne opreme najvažniji njegov rezultat predstavlja, besumnje, usvajanje pešadijske puške *Atlantique* 7,62 M 65, prema kojoj se otsada i kalibar ostalog pešadijskog naoružanja mora podešavati.

Usvajanjem projekcionog sistema U.T.M. od strane svih država — članica NATO-a, standardizacija u oblasti topografije i kartografije ušla je u završnu fazu. Isto tako, jedna *Grupa za specijalan rad* marljivo radi po pitanjima sanitetske standardizacije. Najzad, u završnoj su fazi i planovi za ujedinjavanje tečnih goriva za vojne potrebe zemalja — članica NATO-a.

*

Pisac smatra da vlada jedne zemlje, koja donese odluku da sprovede standardizaciju naoružanja, mora raspolagati vrlo širokim ovlašćenjima, jer standardizacija na vojnom polju ima velikog odjeka (posledica) na ekonomski život celokupnog stanovništva dotične zemlje. Bilo bi besmisleno, naprimer, da armije NATO-a, putem zajedničkog sporazuma, usvoje izradu kratkih svećica od 14 mm, ako u to vreme industrije ovih zemalja proizvode dugačke svećice. Potrebno je, dakle, da NATO ne samo propiše izvesnu meru vladama zemalja — članica, odnosno da te vlade poštuju odluke prihvaćene na vojnom planu, već da su u stanju i da ih nature civilnoj industriji svoje zemlje. U tome možda i leži najveća teškoća, jer

se sprovođenje standardizacije često sukobljava sa pojedinim nacionalnim partikularizmima, pošto se svaka zemlja, prirodno, ustručava da izazove ozbiljniji poremećaj svoje privrede.

Ispravna politika jedne zemlje po pitanju standardizacije moći će se uspešno ostvariti jedino u slučaju ako ta zemlja pristane da znatan deo svojih ličnih interesa podredi onom opštem. Konačno, pita se pisac ovog članka, zar se opšti interes ne poklapa sa pravilno shvaćenim nacionalnim interesima svake zemlje ponaosob?

Ovde pisac navodi primer francuske vlade i generalštaba koji nastoje da u Francuskoj sprovedu standardizaciju. Oni su uspeli ne samo da ozakone izvesne mere standardizacije prihvaćene od strane NATO-a, već su, po svom sopstvenom nahodanju, počeli da podešavaju novo francusko naoružanje prema standardnoj američkoj municiji. Tako je, naprimer, francuski top 75 mm E.B.R. podešen za gađanje municijom američkog topa 75 M3, a top 105 A.B.S. za gađanje municijom američkog topa 105 H.M.2.

*

Ostvarenje standardizacije naoružanja kao, uostalom, i sve druge akcije koje zavise od međusavezničke saradnje, nailazi na znatne teškoće.

Svakako, potpuna standardizacija, kako to ponovo ističe pisac, predstavlja krajnji cilj kome i treba težiti. Međutim, svaku mogućnost delimične standardizacije treba isto tako iskoristiti. Iako je oršta standardizacija najpoželjnija, nju će biti najteže ostvariti, jer ona nameće značajne reforme koje remete navike, tradicije, pa čak i ekonomski život pojedinih naroda. Glavnu pažnju, po mišljenju pisca, treba pokloniti novom naoružanju, odnosno novoj opremi, dok su oni još u fazi idejnog projekta. Ovo, sasvim prirodno uslovljava međusobnu razmenu ideja, podataka i obaveštenja među savezničkim zemljama.

V. H.

Pukovnik A. Zelencov i potpukovnik V. Konopljanik: PROTIV ŠABLONA I ŠEMATIZMA U TAKTIČKOJ PRIPREMI SLUŠALACA VOJNIH AKADEMIJA¹⁾

U članku pod gornjim naslovom autori ozbiljno skreću pažnju na štetnost šablona u taktičkoj obuci i posledice koje iz toga mogu proizići u ratnoj praksi. Da bi se dublje shvatila zastarelost i štetnost dosadašnjih shvatanja i ukalupljenosti u taktičkoj obuci slušalaca vojnih akademija, kao i nužnost uvođenja novih metoda, autori upozoravaju na karakter budućeg rata. Po njihovom mišljenju, savremeni rat će se zasnivati i voditi na bazi *masovnog učešća* žive sile, snabdevene modernom ratnom tehnikom. Dalje napominju da će dejstvo te mase ljudi i moderne ratne tehnike imati drukčiji karakter nego što su ga imali ranije. Ona će se proširiti na čitav front (za razliku od ranijih relativno uskih i ograničenih dejstava), a u dubini će imati odlučujući karakter. Ta će dejstva imati za posledicu vrlo česte i brze promene situacije. Dolaziće do novih i nepredviđenih obrta u situaciji, koji će ponekad prinuditi komandante da odustanu od ranijih odluka i donesu nove i to brzo i u kratkom vremenskom roku. To će zahtevati od komandanata visoke rukovodilačke kvalitete i inicijativu. Pisci stoga povlače da razvijanje visokih borbenih kvaliteta kod slušalaca vojnih akademija ne samo što ima veliki značaj, nego obavezuje i katedre i nastavnički kadar da podižu i usavršavaju i svoje kvalitete kako bi mogli odgovoriti tim zadacima.

Iz tih novih uslova, prema mišljenju pisaca, proizilaze i novi metodi u taktičkoj i operativnoj obuci slušalaca vojnih akademija. Novi metodi, po kojima treba izvoditi taktičku operativnu obuku u vojnim akademijama, zasnivaju se na nekoliko opštih načela, među kojima se mogu smatrati važnijim: Organizacija i izvođenje taktičke i operativne obuke sa slušaocima vojnih akademija *treba da se maksimalno približe uslovima savremenog rata*. Razvijanje komandnih osobina i kvaliteta kod slušalaca vojnih akademija, saobrazno novim ratnim uslovima, treba da obavezno provejava kroz svaku taktičku i operativnu radnju. I akademije i slušaocima nužno je osloboditi dosadašnjeg šablona i jednostranosti i, umesto toga,

boriti se za razumnu samoinicijativu; razvijati snalažljivost i elastičnost. Izvođenje zanimanja, a naročito rešavanje taktičkih zadataka, treba da bude što raznovrsnije; jedno zanimanje ne treba da bude slično drugom, niti ga treba izvoditi na istom zemljištu kako bi se stvorila što napregnutija i složenija situacija. U svakoj taktičkoj radnji neprijatelj treba da se prikaže jakim, moderno naoružanim, a u dejstvima veoma žilavim, upornim i aktivnim. Odnos snaga i sredstava u različitim taktičkim radnjama, a naročito u raznim etapama borbe, treba menjati i na štetu i u korist obeju strana.

Eto, to su uglavnom ta nova načela na kojima se, po mišljenju pisaca, treba da zasniva taktička i operativna obuka u vojnim akademijama. Pošto navode pojedine pozitivne primere iz praktičnog izvođenja nekih taktičkih radnji, sprovedenih prema tim načelima, pisci sa žaljenjem konstatuju da je u nekim vojnim akademijama taktička obuka još uvek šablonska, malo poučna i da se izvodi po starijim metodima. U vezi sa tim, navode i pojedine karakteristične primere, kao tipične, šablonske i štetne u taktičkoj obuci. Oni kažu da su u nekim akademijama taktička zanimanja tipična i šablonska, te da kod slušalaca ne izazivaju dovoljno interesovanja i udublivanja u situaciju. Nastavnici su isuviše vezani za metodu razradu zadataka koju je katedra unapred razradila i nameću slušaocima pošto-poto gotova rešenja. Neki nastavnici, kažu oni, idu nekada tako daleko da postavljaju pitanja slušaocima sve dotle dok ne dobiju odgovor koji je u skladu sa ranijim rešenjem katedre. Kad se »usvoji« katedrino rešenje, bez obzira na to što slušaoci, kroz procenu situacije, dolaze do drugačijih, pa i suprotnih rešenja — tek se onda pristupa izvođenju zanimanja. I ne samo to. Često se u zadacima sopstvene snage predstavljaju izrazito nadmoćnijim a neprijatelj slabim, što, razume se, »garantuje uspeh« u dotičnoj taktičkoj radnji. Štaviše, ima pojava da neprijatelj i »sam pomaže uspešno izvođenje taktičke radnje«. To se smatra jednim od važnih momenata koji navodno daje nastavniku povoljne mogućnosti za razvijanje se smelosti i inicijative kod slušalaca. Dalje se navodi da se, u sklopu priprema i izvođenja taktičkih radnji, ne posvećuje skoro nikakva pažnja fortifikacionom uređenju zemljišta, naročito poljskog tipa.

¹⁾ Гвардии полковник А. Зеленцов, подполковник В. Конопляник: Против шаблона и шематизма в тактической подготовке слушателей военных академий. Красная Звезда 25 января 1955.

Zato pisci podvlače da je uprošćavanje situacije pri izvodenju taktičkih radnji ne samo štetan, nego i nedozvoljen metod i da se »sa naročitom nepomirljivošću« treba odnositi prema slučajevima namećanja slušaocima gotovih rešenja. Jer, namećanje slušaocima gotovih i jednoobraznih rešenja, kažu oni, nanosi veliku štetu i privikava ljude na šablon i šematizam.

Međutim, težeći da se do kraja odbaci šablon i šematizam, napominje se da neki nastavnici zastupaju gledište da se potpuno odbaci metod razrade taktičkih zadataka na katedrama koji, po njihovom mišljenju, pretstavljaju glavni izvor zla i leglo šablona i šematizma u sistemu taktičke i operativne obuke. Po njima, novi uslovi nameću i nov sistem obuke. Oni smatraju da postojanje školskih rešenja dovodi nastavnika, hteo on to ili ne, u zavisnost od toga rešenja pa, prema tome, vodi ga i u šablonizam. Jer, kad već postoji takvo rešenje, onda su sva ona koja donose slušaoci, bez obzira na to što ih ima i boljih, unapred odbačena pošto ne odgovaraju rešenju katedre. Pristalice tog gledišta predlažu da se za osnovu sprovođenja taktičke radnje uzme jedna varijanta koju slušaoci smatraju najprihvatljivijom. Na taj bi se način razvio veći interes kod slušalaca, a taktička radnja više bi se približila stvarnosti savremenog rata i bila bi oslobođena svih šablona i jednostranosti. Katedre taktike (a dobija se utisak da to važi i za katedre operatike) bile bi jedino obavezne da odrede ideju taktičke, odnosno operativne radnje.

Drugi zastupaju mišljenje, kako ističu pisci, da rešenje taktičkih zadataka donosi svaki nastavnik za svoju grupu, a ne katedra. To bi se nastavnikovo rešenje — posle konsultovanja sa načelnikom katedre — moglo uzeti kao osnova za rad sa slušaocima. Oni smatraju da bi se u obuku slušalaca, kroz primenu ovakvog metoda, unelo mnogo raznoobraznosti i da bi time bio isključen svaki šablon u taktici kao predmetu.

Međutim, pisci iznose i svoja gledišta. Oni, pre svega, polaze od pitanja: čemu služe gotova taktička rešenja i kakav je njihov uticaj na rešenja koja donose slušaoci? I zatim daju odgovor na ovo pitanje: školska rešenja, prema ovom gledištu, pretstavljaju u prvom redu plod zaledničkog rada. Njih, po pravilu, donosi i razrađuje katedra kao celina, i ona nastaju kao plod kolektivnih napora članova katedre i rezultat borbe mišljenja i diskusije među njima. Zato ova rešenja ne mo-

gu u sebi ni nositi ni odražavati tako krupne nedostatke kao što je to slučaj kod samostalnih, individualnih rešenja. Postojanje tih školskih rešenja, kako se ističe, ne nameće nastavniku obavezu da ih pošto-poto sprovedi. Ako neko od slušalaca donese dobru odluku, koja objektivno i logički proizilazi iz postavljene zadatka, može se dopustiti da njegova odluka bude prihvaćena i da se po njoj izvodi zanimanje. Kakvo bi, prema tom mišljenju, trebalo da bude rešenje slušalaca koje bi moglo zameniti rešenje katedre? Slušaocu se ipak dopušta da u grupisanju snaga i sredstava odstupa u izvesnoj meri od odluke katedre. Čak se i pravac glavnog udara može razlikovati od katedrinog. Važno je da rešenje slušalaca odgovara »zahtevima borbenih pravila« i da u konkretnoj situaciji obezbeđuje izvršenje borbenog zadatka.

Uzimajući to u obzir, pristalice ovakvog gledišta, odnosno pisci, zaključuju da rešenja katedre nisu sama sebi cilj, nego su metod rukovođenja pomoću koga nastavnik može bolje pripremiti zanimanje i pravilnije oceniti rad slušalaca. Dalje, ona su »naročito neophodna« nastavnicima koji nemaju dovoljno pedagoškog iskustva itd. Jer, »stvaralački se oslanjajući na takva rešenja«, i nastavnici i slušaoci dobijaju mogućnost da se tešnje povežu i sa teorijom i sa praksom, a to su najsigurniji putevi kojima treba ići. Posle toga se donosi zaključak da postojanje školskih rešenja ne pretstavljaju, samo po sebi, izvor šablona, i šematizma nego šablon i šematizam rađaju ukorenjeni štetni metodi i navike pri korišćenju tih rešenja koja se nameću slušaocima.

Pisci zatim napominju da u borbi protiv šablona i šematizma ne treba u »sadašnje vreme posvećivati osnovnu pažnju sporovima oko toga da li je potrebno rešenje katedre ili ne«, nego da se u izvođenju zanimanja zastupa više poučna atmosfera, koja odgovara karakteru i uslovima savremenog rata. Pri tome, napominju oni, treba pravilno prilaziti i razradi osnovnih i »svestrano promišljenih rešenja« koja donose slušaoci, a koja najbolje odgovaraju konkretnoj situaciji. Kada se prilazi rešenju katedre na takav način, ono će pretstavljati osnovu za »stvaralačku obuku slušalaca«. Na kraju, pisci naglašavaju da je praksa pokazala da je taktička obuka slušalaca neuporedivo bolja tamo gde nastavnici ne primenjuju tutorstvo nad slušaocima, nego im daju pravo da »samostalno pronalaze puteve ka

potpuno pobjedi«, potstičući kod njih razumno inicijativu i odlučnost.

*

To su uglavnom mišljenja pisaca. Ona ne samo što predstavljaju više od gole konstatacije stanja u sistemu obuke, nego i ukazuju na potrebu uvođenja novih načela i borbe protiv zastarjelih shvatanja i navika. Međutim, nećemo ih dublje posmatrati sa onog aspekta sa kojeg se ocrtavaju konture već manje-više oformljenih novih pogleda, a može se reći i nove doktrine u kojoj, kako izgleda, takođe ima nečeg novog (kao što su nova i načela obuke u vojnim akademijama, koja su sastavni deo te doktrine, ili tačnije — njen odraz). Ti su novi pogledi besumnije odraz realističkog i objektivnijeg shvatanja savremene stvarnosti, mada se još ne mogu potpuno meritirati kriterijumom prakse jer, kao što se vidi iz samog izlaganja

pisaca, još nisu potpuno preovladali. A, sastavni deo borbe za njihovu primenu u praksi pretstavlja i ovaj članak.

Sa te osnove pošli su i pisci, kritikujući šablon i šematizam, kao zastarele forme, koje usporavaju primenu novih načela u obuci. Na taj način, opšta načela i cilj taktičko-operativne obuke jasno su određeni i na njihovom se sprovođenju u praksi uporno radi, i to kroz konkretne forme — a pre svega sve većim približavanjem ratnoj stvarnosti u kojoj se u svakom pogledu ispoljava jak neprijatelj. Međutim, taktika i metodi sprovođenja nove linije i novih načela uglavnom su ostali stari. A pošto su stari metodi suprotni novoj liniji, došlo je do sukoba između njih. I tako se sada vodi borba, ne za načela koja su već oformljena, nego za *metod* da bi ta nova načela potpuno preovladala u praksi.

L. D.

Pukovnik A. D. Serls: ODLUKA PRED MOGUĆNOŠĆU NEUSPEHA

Poznatu odluku francuskog maršala Foša iz Druge bitke na Marni: »Desno krilo je odbačeno, centar se povlači. Ja napadam!«, pisac¹⁾ uzima kao najkarakterističniju »odluku pred porazom« ili, bolje rečeno, — odluku u teškoj situaciji. Ovakva odluka je, po mišljenju pisca, najbliža shvatanjima američkih vojnika i njihovom ofanzivnom duhu u kome se oni kroz istoriju stalno vaspitavaju.

Pobede Armije SAD za vreme Drugog svetskog rata u Evropi takođe su karakteristične po svom ofanzivnom duhu koji se ogledao u brzim pokretima, smelim manevrima i umešnim improvizacijama. Međutim, po mišljenju pisca, ove su pobede postignute, pre svega, zahvaljujući velikoj materijalnoj nadmoćnosti nad neprijateljem, naročito u tenkovima, avijaciji i municiji, a ne ofanzivnom duhu. Zanimarivanje defanzive uopšte, kao i defanzivnih postupaka (izbor i uređenje rezervnih položaja, maskiranje, rastresitost borbenog poretka i dr.), dosada je za Armiju SAD imalo vrlo štetnih posledica. Neprijatelj je, koristeći urođenu američku nebudnost i zanemarivanje odbranbenih mera, često bio u mogućnosti da u-

spešno ostvari lokalnu nadmoćnost i nanese ozbiljne udarce Armiji SAD. Još je u živom sećanju nemačka protivofanziva u Ardenima 1944, sa svim njenim posledicama, kao i prvi nalet kineskih snaga u Koreji koji se dogodio šest godina kasnije.

Da bi ukazao na štetnost preteranog razvijanja ofanzivnog duha na račun defanzivnih mera, kao i na to da će američki komandanti u budućim ratovima imati prilike da donose odluke *pred porazom*, tj. u teškim situacijama, pisac uzima u razmatranje situaciju u kakvoj će, po njegovom mišljenju, otpočeti eventualni treći svetski rat. Oružane snage SAD u Evropi biće napadnute iznenadno i to u mnogo slučajeva od daleko nadmoćnijeg neprijatelja, i biće prinuđene da u početnoj fazi rata vode operacije pod vrlo nepovoljnim uslovima. Radi toga, američke oružane snage treba unapred da se pripreme za borbu pod takvim uslovima, tj. da se osposobe za pokretan rat, da upoznaju načine izvršenja otstupnih pokreta i kako se treba probijati iz okruženja; zatim, da pravilno ocenjuju značaj snabdevanja iz vazduha, da poboljšaju sistem veza, da decentralizuju komandovanje, a, iznad svega, da budu u stanju da podnesu lokalne poraze, gubitak zemljišta i izvrše dublja povlačenja.

¹⁾ Colonel Alexander D. Surlles, *Decision in the Face of Defeat, Military Review*, mart 1955.

Ova problematika, po mišljenju pisca, iziskuje neposredno i definitivno razmatranje.

U početku svog izlaganja pisac iznosi teškoće koje se mogu svaliti na pleća komandanta, kada u teškoj situaciji ima da donese odluku. Uzima za primer »treći svetski rat« i komandanta jedne divizije koja se nalazi u rezervi grupe armija. Usled proboja neprijatelja na frontu levokrilnog korpusa SAD, divizija je upućena da zatvori kritičan pravac koji leži levo od korpusne zone odbrane.

Koji su to činioci koji u ovakvoj situaciji utiču na donošenje odluke?

Na prvom mestu, situacija je nejasna. Podaci o neprijatelju su vrlo oskudni, nepouzdati i kontradiktorni. Čak i sam zadatak divizije nije jasno određen. Komandantu nije rečeno niti da se brani po svaku cenu, niti da vodi borbu za dobitak u vremenu, niti da se povlači. Jedino mu je rečeno da dejstvuje po svom nahode-nju.

Drugi problem koji komandant divizije ima da reši jeste realna ocena borbenih i moralnih sposobnosti njegovih vojnika i jedinice kao celine. Komandantu je poznato da su vojnici vaspitavani na lepim tradicijama divizije koja nikad nije izgubila ni stopu zemljišta. I sada, prvo stupanje u borbu može da se završi povlačenjem, koje će svakako vrlo štetno uticati na teško stvoreni ponos i samouverenje, a što je još važnije, postoji opasnost da komandant izgubi poverenje svojih vojnika i jedinice. Pored toga, on strahuje da će se nepovoljan ishod borbe štetno odraziti na njegovoj reputaciji i karijeri. Za kratko vreme sa kojim raspolaze, on nije u mogućnosti da svojim vojnicima objasni opravdanost povlačenja. Ovo čak nije ni poželjno, pošto je većina Amerikanaca navodno ubeđena da se atomskom bombom neprijatelj može bez velikih teškoća prisiliti na kolena. Osim toga, američki generali koji su propovedali potrebu povlačenja ili ga praktično izvršavali, dosada su u više mahova oštro kritikovani.

Ukoliko se borba bude sve više razgurala sa svim njenim savremenim karakteristikama (konfuzija, gubici, požari, iskidane veze i komunikacije, nejasna situacija kao u gustoj magli, alarmantne vesti, kolebljivost neiskusnih starešina, jer su naišli na stvarnost borbe koja se bitno razlikuje od njihovih ranijih pretpostava, itd.), utoliko će komandant divizije sve lakše uviđati da je obuka njegovih vojnika i starešina bila izvođena pod nere-

alnim uslovima, da je bila suviše sputavana strogim pravilima i propisima, da je zanemariavana inicijativa i odgovornost nižih starešina, da su, istina, održavani časovi iz maskiranja i utvrđivanja, ali da su vojnici ipak proveli više vremena u kamionima. Tom prilikom će se potsetiti da na vežbama nikad nije dozvoljavano nižim starešinama da jedinice vode prema svojim odlukama i nahode-nju i da se starešine nikad nisu same brinule za nabavku hrane, vode i drugih materijalnih sredstava. Ukoliko su jedinice na vežbama izvodile odbranu, ona je bila linisti organizovana sa dobro naslonjenim krilima na susedne jedinice. Otvorena krila i bokovi ili neprijatelj u pozadini nisu se mogli ni zamisliti. Proboj napadača između braniočevih jedinica brzo je suzbijen raznim merama.

Sve navedeno otežaće komandantu divizije donošenje odluke i zahtevaće od njega savršenu mirnoću i čvrstu volju, da bi otklonio sve obmane i savladao sve prepreke, lična strahovanja i ambicije. Pisac postavlja pitanje da li je komandant navedene divizije sposoban da donese odluku za povlačenje ili za odbranu u tako delikatnoj i teškoj situaciji. Za ovaj slučaj odgovor je negativan. Pisac smatra da glavni razlog za ovu neoprostivu činjenicu, *ali ipak činjenicu*, — leži u tome što američki vojni rukovodioci, a i sam američki narod, odbijaju da se suoče sa stvarnošću. Iako je poznato da američki ratni planovi priznaju nužnost otkupanja, da vojni propisi tretiraju ovo pitanje i da se o njemu u vojnim školama uče osnovni principi, ipak je veliki propust što otkupanje nije nigde — ni u planovima, ni u pravilima, ni u školama — prikazano kao veliki problem na koji se često nailazi u savremenoj borbi i što nigde nisu ni pomenuti zbrka i haos koje ono sobom donosi, kao ni to da izvlačenje iz borbe i otkupanje mogu uspešno izvršiti jedino odlučne, moralno jake i dobro obučene jedinice.

U daljem izlaganju, pisac iznosi potrebu za unošenjem promena u koncepcije o izvođenju borbenih dejstava pod nepovoljnim uslovima, tj. pod uslovima neprijateljske opšte i lokalne nadmoćnosti, koja će svakako karakterisati početne faze »trećeg svetskog rata«. Nove koncepcije morale bi se što pre uneti u strategijski, psihološki i taktički domen.

Pisac smatra da će zapadne sile u početku »trećeg svetskog rata« morati da pređu u strategisku defanzivu da bi sačuvala sopstvene snage, da bi ne-

prijatelja što više iznurile i nanele mu što veće gubitke i da bi se pripremili povoljniji uslovi za dalje operacije i dejstva. U okviru te strategijske defanzive doći će do punog izražaja taktička odbrana, kao i primena savremenih odbranbenih mera i sredstava. Istovremeno, u shvatanje o značaju pozadine i pozadinskih rejlona treba uneti odgovarajuće promene, jer sadašnji vojni mislioci bacaju ljagu na komandanta koji, radi ostvarenja taktičkih prednosti, neprijatelju dobrovoljno prepušta zemljište. Ovakvo je shvatanje bilo Hitlerov najveći doprinos sopstvenom porazu. Budući rat neće se voditi na jednoj liniji koja će se povijati samo napred i nazad, već na jednom prostranom pojasu na kome će, zbog opasnosti od atomske bombe, biti rasturjene i izmešane sopstvene i neprijateljske snage i gerilske jedinice. Ovaj pojas mora biti dovoljno elastičan, da bi mogao apsorbovati svaki dublji prodor neprijatelja, bez štetnih posledica za odbranu kao celinu.

Iako doktrina priznaje mogućnost, pa čak i potrebu strategskog i taktičkog oštupanja, ipak Armija SAD, prema tvrđenju pisca, malo o tome zna. Po njegovom mišljenju, ako se želi istrajati u početnim fazama budućeg rata, onda je, između ostalog, nužno da se dobro prostudira i kroz škole i obuku usavrši vođenje elastične odbrane, izvlačenje iz borbe i povlačenje, kao i borba i proboj iz okruženja. Ovi su manevri veoma značajni za izbegavanje uništavajućeg udara, ali se mogu pretvoriti u potpuni slom ako se izvedu nespretno. Ne može se dovoljno podvući važnost proučavanja iskustava iz Korejskog rata u vezi sa oštupanjem, kao i važnost nemačkih i sovjetskih iskustava o probodu iz okruženja.

U ratu, disciplina u teškim situacijama zauzima veoma značajno mesto. Međutim, sadašnji sistem obuke u Armiji SAD ne zadovoljava u ovom smislu. Preterana težnja za uštedom vremena i novca vodi sve većoj centralizaciji komandovanja koja, sa svoje strane, sputava inicijativu, volju za primanje odgovornosti, smelost, preduzimljivost, brze i samostalne odluke i iskorišćavanje grešaka uočljivih kod neprijatelja. Pisac smatra da bi u Armiji SAD trebalo više težiti ka decentralizaciji komandovanja i smanjenju uticaja odozgo na dejstva jedinica, a više isticati individualnu samostalnost starešina. Ponekad starešine treba pustiti i da pogreše, ne preduzimajući

sve moguće mere da se greške uopšte ne dese, jer su sopstvene greške najbolje vaspitno sredstvo. Na manevrima, vežbama i u drugim prilikama, vojnike ne treba navikavati na prisustvo velikog broja starešina, jer i jedni i drugi treba da budu pripremljeni na osamljenost koja vlada na poprištu borbe.

Pored iznetog, komandant divizije koji je uzet za primer ima da savlada i druge teškoće. U tom sklopu, moralno i materijalno osposobljavanje jedinica koje su pretrpele poraz, za ponovno angažovanje u borbi, zauzima vrlo važno mesto. Sa ovim problemom treba da se suoče starešine svih stepena — od čete do armije. Osposobljavanje tučenih jedinica za izvršenje novih borbenih zadataka naročito je značajno i potrebno pri dejstvima pod nepovoljnim uslovima. Nedostatak detaljnije studije ovog problema i nedostatak određenih shvatanja može imati u budućem ratu mnogo štetnih posledica. Pri proučavanju ovog problema treba se poslužiti istorijom ratne veštine, u kojoj će se naći vrlo poučni primeri. Francuski general (docnije maršal) Franše d'Epere u Prvom svetskom ratu, i američki general Metju Ridžvej, u Koreji, primili su u različitim uslovima komandu nad jedinicama čiji je moral, usled velikih poraza i dubokih povlačenja, bio u potpunom opadanju. Za kratko vreme, različitim postupcima — general d'Epere beskompromisnim i oštrim merama, a general Ridžvej ličnim optimizmom i velikom zauzumljivošću — uspeali su da tim jedinicama povrate moral i borbeni duh, koji je čak postao viši od ranijeg.

U zaključku članka pisac još jedanput ističe da je u doktrinu potrebno uneti nova shvatanja o gipkosti i rastresitosti u poretku jedinica, decentralizaciji komandovanja, pravilnom ocenjivanju značaja gubitka zemljišta, itd. Usto je potrebna visoka disciplina, prvenstveno zasnovana na ličnom primeru i delatnosti nižih starešina i na poverenju vojnika u starešine. Pored toga, potreban je i savremen sistem obuke, u kojoj će naći svoje mesto i dejstva u teškim situacijama, sa svim svojim obeležjima: borbena konfuzija, usamljenost na borbenom poprištu, delovanje nižih starešina bez naređenja i uputstava odozgo, itd.

*

Primajući sa potrebnom rezervom postavke o fizionomiji »trećeg svetskog ra-

ta«, kao i izvesno idealiziranje ličnosti i delovanja komandanta, prikazani članak je ipak interesantan, pre svega zbog toga što obrađuje problematiku o kojoj se u vojnoj literaturi relativno malo piše, i

zbog toga što pretstavlja jedan kritički pogled na doktrinarnu postavku i sistem obuke u Armiji SAD.

D. B.

Pukovnik Paul Wolf: UPUTSTVO ZA RUKOVOĐENJE I SUDISKU SLUŽBU NA MANEVRIMA¹⁾

U ovom prilično opširnom članku pisac izlaže karakteristike taktičkih vežbi i manevara, njihovu namenu i način kako se njima rukovodi. On pritom iznosi izvesne nedostatke koji su se češće ponavljali na ovakvim vežbama u Švajcarskoj vojsci i naročito ističe da vežbe treba što više približiti ratnim uslovima.

U uvodu pisac iznosi značaj vatre u ratu, jer je ona »glavni arbitar« u borbi, koji utiče na odluke starešina, način podrške, pokret, stabilizaciju, itd. U mirnodopskim vežbama sudiski aparat markira dejstvo vatre pomoću raznih artificija i određuje veličinu gubitaka. Pomoću toga na vežbama se stvara što približnija ratna atmosfera i razvija borbeni duh kod učesnika.

Na zajedničkim vežbama i manevrima, nastavlja pisac, treba primenjivati izvesna pravila za rešavanje i najzamršenijih slučajeva, »isto tako kao u fudbalu, mačevanju i drugim sportovima.«

Prilikom presuđivanja, sudije stavljaju izvesne delove van dejstva, zbog gubitaka od neprijateljske vatre, ili zbog počinjenih grešaka. Treba naročito kažnjavati nemar pred »vazdušnom opasnošću«. Posle izvesnog vremena, izbačeni delovi se vraćaju i stavljaju na raspoloženje svojim stranama.

Rukovođenje. — Manevri zahtevaju prilično komplikovan aparat za rukovođenje. Glavni rukovodilac manevara treba da raspolaze sledećim oficirima:

- oficirima za vezu, radi prenošenja naređenja komandantima strana;
- vazduhoplovnim oficirima, radi presuđivanja dejstva avijacije;
- ljudstvom za obeležavanje važnih rušenja i sabotaža.

Avijacija je u mogućnosti da svojim dejstvom na manevrima i vežbama stvara osećaj »opasnosti« i »nesigurnosti« kod starešina, tj. uslove približne onima koji stvarno vladaju na savremenom bojištu. Stoga, na vežbama treba uvek upotrebiti avijaciju, bez obzira kakve materijalne izdatke to zahtevalo, jer je potpuno nemoguće da trupe samo zamišljaju njeno dejstvo.

Rukovodilac vežbe ne treba da ima veliki aparat, te on zbog toga stavlja u zadatak glavnim sudijama protivničkih strana da ga neposredno obavestavaju o svim važnijim događajima, ili da to vrše preko oficira za vezu, koje im upućuje.

Redovna greška koja se događa na vežbama i manevrima jeste u tome što je sastav protivničkih strana uglavnom poznat još pre vežbe. Ovo neprirодно olakšava rad obavestajne službe i izviđačkih organa, stavljajući ih u nesrazmerno povoljniju situaciju nego u stvarnosti. Da bi se to sprečilo, korisno je u toku vežbe prebaciti brzo neku jedinicu na »bojište«, koja u početku nije bila u sastavu strana. Da bi vežba bila poučna, naglašava pisac, učesnicima se ostavlja puna sloboda u donošenju odluka.

Potrebna orijentacija. — U ovom odeljku pisac razmatra potrebu za orijentisanjem vojnika i starešina pre borbe. »Svaki vojnik treba da poznaje svoj manevr«, jer se samo kroz to može obezbediti saradnja svih jedinica, kao i inicijativa, povezanost celine i uspeh. Zbog toga treba sve vojnike upoznati sa situacijom i zadatkom jedinice, tj. izvršiti orijentaciju, iako je to u suprotnosti sa izvesnim pogledima »fridrihovske discipline.«

Izviđanje. — Pisac napominje da se na kritikama i analizama svih vežbi obično ističe da je izviđanje podbacilo. Jedan od bitnih uzroka jeste u tome što protivničke strane kreću istovremeno jedna prema drugoj; posle toga, jedinice

¹⁾ Colonel Paul Wolf, Suggestions concernant la direction et le service d'arbitrage des manoeuvres *Revue Militaire Suisse*, decembar 1954.

se žure ka pojedinim topografskim objektima te tako nastaje izvesna trka. Razume se, u takvim uslovima izviđački organi ne stižu da se razvijaju i odvoje od glavnine na potrebna ostojanja. Da bi zauzeli ova ostojanja, treba ih prebaciti autotransportom, ili glavninu zadržati izvesno vreme, dok izviđački organi ne dođu na svoja mesta. Ako izviđanje funkcioniše i daje očekivane podatke, starešine imaju slobodu dejstva, te mogu da izvede smeđe manevre, a same odluke predstavljaju u tom slučaju živo i neprekidno stvaranje.

Organizacija sudiskog aparata. — Na borbenim vežbama i manevrima sudije treba da budu pored komandanata, a u trupi kod izvršioca i za kontrolu obaveštavanja i veze. Sudiskom se službom rukovodi iz jednog centra, iz rukovodstva. Za sudije se određuju najkvalifikovaniji oficiri, sposobni da samostalno procenjuju o odlukama starešina i radu jedinica i da sami presuđuju u okviru svoje nadležnosti. Glavne sudije protivničkih strana dele svoje ljudstvo prema svom nahođenju, imajući u vidu očekivani razvoj događaja; kod sebe zadržavaju samo izvestan broj rezervnih sudija, a za kritične događaje i njih upućuju brzim sredstvima na tačke gde se iznenada razvijaju značajnije borbe. Sudije se mogu nalaziti uz jedinice, ili biti podeljeni po zonama.

Rukovodstvo može sebi rezervirati pravo da presuđuje ishode odlučujućih sudara, naprimer, susretne borbe za ključne položaje i tome slično.

Sudije treba pre vežbe da se pripreme za svoje uloge; ta priprema obično traje 2—3 dana i u toku nje oni treba da se upoznajaju sa svojim dužnostima, planom izvođenja vežbe, pregrupacijama, očekivanim borbama i sudarima, itd. Posle završetka vežbe, pred sudijama treba održati analizu njihovog rada i izneti iskustva stečena u toku vežbe.

Sudije za komandovanje. — Pisac napominje da glavni sudija strane presuđuje rad jedne od protivničkih strana, a njemu pomaže adutant, oficir za obaveštavanje i oficir za veze. Glavni sudija prikuplja podatke za svoje presuđivanje iz ova tri izvora: ličnim prisustvom pri izdavanju zapovesti i naređenja; povremenim obaveštavanjem od strane svog obaveštajnog oficira i ličnim dodirima sa

glavnim sudijom protivničke strane. Sudije kod puka i bataljona sude sami u delokrugu svoje nadležnosti, ne čekajući uputstva odozgo. Presuđivanje mora biti objektivno, bez obzira na plan manevra.

Pri presuđivanju, po mišljenju pisca, treba se držati nekoliko prostih pravila, pri čemu se uzima u obzir kvalitet rada i vatrena nadmoćnost. Za kvalitet rada postoji prosta skala sa poenima. U susretnoj borbi daju se poeni za brzinu pokreta, brzinu otvaranja vatre, vrednost zauzetog objekta i efekat vatre. Za brzine se daju poeni od 1—5, a za ostalo od 1—3. U napadu se daju poeni od 1—5 za pogodnost polaznog položaja, način vatrene podrške, rezultate izviđanja, prilagođenost poretka zemljištu, usklađenost vatre i pokreta i način izvršenja juriša. U odbrani se poentiraju prikrivenost, PT prepreke, plan vatre, osmatranje i veze, manevri isturenih delova i protivnapadi rezervi. Da bi se napadaču priznao uspeh, potrebna je vatrena nadmoćnost od 3:1, a na otvorenom zemljištu 5:1; pri napadu noću, po magli, ili na bok, uspeh se napadaču može pripisati i pri odnosu 1:1. Dakle, čim sudije dobiju podatke o broju i vrsti oružja, moći će lako presuđivati rezultate borbi.

Gubici jedinica beleže se s obzirom na verovatno dejstvo neprijateljske vatre.

Kontrola, obaveštavanje i veze. — Ovu kontrolu treba da vrše glavne sudije, a i sami komandanti. Glavne sudije upućuju u ovom cilju svoje obaveštajne oficire ili oficire veze u centar veze, naprimer puka, te da tamo prate sva obaveštenja koja dolaze od trupe i povremeno daju glavnom sudiji podatke o razvoju situacije. Na sličan način upućuje i rukovodilac manevra štabne oficire u centre veze komandi strana, da kontrolišu šifru i podatke izviđanja.

Za kaznu, centar veze može se za jedan čas staviti van dejstva, ako ga uspešno tuče neprijateljska artiljerija, ili ako bude napadnut od neprijateljskih infiltrirajućih delova.

Sudije kod jedinica

Maskiranje vatre. — Vatra se maskira manevarskom municijom, oznakama za rušenja, zastavicama u boji, itd; no, sve je to nedovoljno da bi kod vojnika stvorilo pravu psihozu borbe i živ-

čanu napetost, te je potrebno trupi davati i izvesna objašnjenja u tom smislu.

Efikasnost vatre. — Efikasnost i dejstvo vatre, kao i gubici od nje, određuju se na osnovu prostih pregleda koji se lako primenjuju. U slučaju nepravilnog rada jedinica, nepoštovanja dejstva neprijateljske vatre, otkrivenih pokreta i sl., sudije primenjuju kazne, davanjem gubitaka. Ovim se trupa ujedno upozorava na opasnost, nateruje da svoj rad prilagođava situaciji i da poštuje disciplinu borbe, pa ma kakvo bilo nestrpljenje i žurba starešina. Posledica ovoga biće, većinom, izvesno usporavanje dejstva, ali će ono odgovarati ratnoj stvarnosti. Međutim, plan manevara neće ovim biti poremećen, ukoliko je realno izrađen.

Trupu treba na pogodan i praktičan način stalno obavestavati o dejstvu sopstvene i protivničke vatre. Način obavestavanja ustaljuje se unapred i sa njim se upoznaju svi oni kojima je to potrebno.

Reakcija trupe. — Trupa treba da reaguje na opasnosti na onaj način na koji je za to obučavana. Stoga borbeni refleksi kod vojnika treba sistematski razvijati od prvog dana regrutske obuke i to, kako refleksi zaštite, tako i refleksi dejstva. Sudije treba da nastoje da se ovo primenjuje i razvija i na manevaru, ali da se pritom usporena dejstva ne pretvore u pasivnost.

Kazne. — Sudije određuju slabljenje vatre branioca prema gustini i trajanju vatre napadača. Glavni uslov za presuđivanje dejstva vatre je pravilno funkcionisanje veze.

Dejstva avijacije. — Ova dejstva zahtevaju od sudija brze odluke. Gubici od avijacije određuju se s obzirom na tipove aviona, njihov broj i mere zaštite. Veće gubitke treba davati jedinicama koje se danju kreću u zbijenim postrojenjima. Noću takođe treba voditi računa o dejstvu avijacije.

Odbranbena dejstva, koja obuhvataju i otvaranje vatre na bliskim otkojanjima, cene se po unapred određenim normama. Naročito je važno brzo razmisliti one situacije u kojima dolazi do mešavine jedinica.

Gubici se određuju u procentima. Oni obično ne treba da prelaze 10% u jednoj istoj borbenoj fazi; no, oni se mogu i ponavljati i time povećavati.

Treba unapred imati pripremljene tablice gubitaka za normalne slučajeve i slučajeve nemarnosti. Umesto da gubici udvostručavaju, može se ponekad udvostručiti i vreme stavljanja van dejstva izbačenih delova. Od ovih delova, ako je to u skladu sa situacijom, neprijatelj može uzeti zapovesti i izveštaje, ali drugo ništa. Zarobljavanje treba zabraniti. Trupe stavljene van dejstva treba smeštati na prikrivene terene, ili ih obeležavati belim krstom.

*

Kroz ceo ovaj članak provejava težnja da se datim uputstvima uslovi na vežbama što više približe onim stvarnim, ratnim. U tom smislu služi i određivanje realnih gubitaka i realnog vremena za izvršenje pojedinih taktičkih dejstava, uklanjanje jedinica iz dejstva, čuvanje u tajnosti sastava protivničke strane, itd. Sve se ovo sprovodi preko sudiskog aparata. Sudije bi, prema mišljenju pisca, trebale da budu organizovane po stranama (kod jedinica i komandanata). Presuđivanje ishoda sudara vrše sporazumno sudije protivničkih strana, ali ovo zahteva dosta vremena, a može se desiti da ponekad i ne dođe do sporazuma. Takav sistem imaju još neke armije. Pogodniji je sistem sa jedinstvenim sudijama čija se nadležnost prostire podjednako na obe strane (sektorske i rejonske sudije).

Pri iznošenju elemenata koji se uzimaju u obzir u presuđivanju sudara, pisac unekoliko zanemaruje brze i iznenadne maneuvre i kvalitet rada jedinica, a uspehe većim delom pripisuje samo vatri.

Inače, u sugestijama koje pruža pisac nailazi se na dosta podataka koji mogu korisno poslužiti pri izvođenju zajedničkih vežbi, čak i ako se te sugestije ne prihvate u celosti.

Ž. Pere — Žantij: UTICAJ ATOMSKE MOĆI NA PREOBRAŽAJ DOKTRINA I VOJNU ORGANIZACIJU

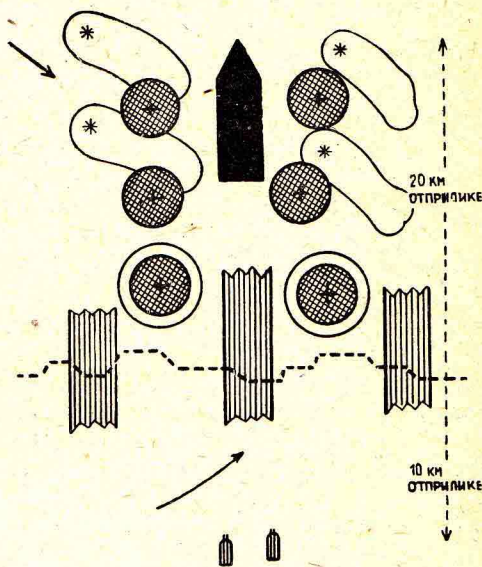
U članku pod gornjim naslovom¹⁾ pisac, pored opisa karakteristika postojećih atomskih sredstava, iznosi posledice koje su ona izazvala, studije i eksperimente koji su sa njima vršeni i odatle izvlači zaključke o organizaciji i formaciji jedinica i doktrini njihove upotrebe. On je članak podelio na uvodni deo, zatim na deo koji govori o postojećim atomskim sredstvima, posledicama, studiji i eksperimentima, o brigadi *Javelot* i na kraju dao je svoj zaključak.

U uvodnom delu pisac kaže da se nuklearno naoružanje proteže u obe klasične oblasti, tj. u strategiju i taktiku. Pojavom atomske artiljerije i atomska je taktika dobila u značaju. Sa vojne tačke gledišta naročito je interesantna atomska taktika koja bi se primenila u operacijskim zonama, uključujući i pozadinu, koje su pod dejstvom taktičkih atomskih oruđa, dok su strategiska atomska sredstva namenjena za dejstvo sa kontinenta na kontinent. Što se tiče takvog ratišta kao što je Centralna Evropa, tu će, verovatno, moći da dejstvuju i jedna i druga.

Nabrajajući postojeća atomska sredstva, pisac iznosi da i SAD i SSSR raspolažu sa *A* i *H* bombama. Po njegovom mišljenju, SAD raspolaže sa oko 1.200, SSSR sa 300, dok Vel. Britanija ima nekoliko desetina bombi *A*, a uskoro će imati i *H* bombu.

Pored ostalih, ciljevi ovih bombi u operacijskim zonama naročito mogu biti koncentracije trupa, mada je njihovo dejstvo kod veoma pokretnih trupa i brzo izvedenih koncentracija problematično. Za ovo je prikladnija taktička atomska artiljerija, mada je i njen akcijski radijus ograničen dometom topova. U Evropi zasada ima, koliko je poznato, 30 atomskih topova grupisanih u 5 »bataljona« (po američkoj terminologiji). Svaki bataljon raspolaže sa po tri baterije od po dva oruđa kalibra 280 mm, koja mogu izbacivati i atomske i obične granate. Vuku ih dva specijalna traktora, brzinom do 60 km na čas, sa mogućnošću vrlo brzog stavljanja u dejstvo. Ovo je od velike važnosti jer omogućuje snažnu koncentraciju vatre, i to za vrlo kratko

¹⁾ La puissance atomique et la refonte des doctrines et de l'organisation militaire, par le Lieutenant-colonel de réserve, J. Perret — Gentil, *L'Armée — La Nation*, februar 1955.

TEORETSKA ŠEMA

jedne breše, ili koridora, stvorene na neprijateljskom položaju od atomske taktičke baterije i prelaz jedne oklopne i motorizovane kolone preko nje.

Legenda:

- Strelica gore i levo... Pravac vetra.
- Krstovi... Eksplozije atomskih bombi u vazduhu. Krug predstavlja približnu granicu štete; drugi spoljni krug (opisan samo na prve dve eksplozije) predstavlja slabije štete. Njihovi poluprečnici zavise od stanja vremena, tj. da li je vedro ili maglovito.
- Zvezde... Eksplozije na zemlji sa zonom zagadenom radioaktivnom prašinom; njen opšti oblik zavisi od vetra, a njene su granice nepravilne.
- Oštrica koplja... Kolona oklopnih i motorizovanih delova koji prolaze kroz brešu prema rasporedu pomenenom za nekoliko minuta od poslednjih eksplozija.
- Tri pravougaonika sa zupcima... Elementi peške, koji slede oklopnu kolonu, namenjeni za čišćenje terena.
- Dupla figura dole... Atomska taktička baterija.

vreme posle donete odluke. Organizacija gađanja je uvek takva da se ono izvodi istovremeno sa dva plotuna koji se pomeraju po dubini. Tako se stvara koridor od 10 km širine. Istovremenost dve eksplozije kod svakog plotuna, usled odbojnog udara, znatno uvecava efekat brisanja i toplinog dejstva u unutrašnjosti tog koridora, tako da se ciljevi izbacuju iz dejstva ili neutrališu. Pritom se stvara jedna breša od otprilike 5 km po širini a 20 km po dubini, pošto je domet topova 30 km, ali njihovi položaji moraju da se povuku oko 10 km iza linija — računajući od isturenih položaja (vidi šemu). Ova breša može biti raščišćena fugasnim dejstvom eksplozija, što će omogućiti prolaz jedne mešovite oklopno-motorizovane kolone, dok će na bokovima koridora trajna dejstva eksplozija sprečiti protivnapad protivnika. U tom slučaju on će pokušati da izvrši protivnapad na napredujuću kolonu pri izlazu iz koridora, tj. oko 20 km pozadi. Iznoseći prednje pisac naročito podvlači da fugasna i trajna (postojana) dejstva ne mogu biti postignuta istim projektilima; u vazduhu, na najpovoljnijoj visini (600 m), prva (tj. fugasna) dejstva su znatna, dok su druga (tj. trajna, postojana) nevažna; na zemlji, potpuno je obrnuto usled rušućih dejstava i ogromnih poremećaja. Tako se problem stvaranja ove breše, po mišljenju pisca, komplikuje; treba, dakle, u vazduhu stvoriti eksplozije na unutrašnjim stranama koridora, a na zemlji na spoljnim da bi se tamo izazvale »zone padajuće reaktivne prašine«, preko kojih bi prelazak, ne obazirući se na poremećen teren, mogao da bude izvršen tek posle nekoliko časova.

Pisac dalje ističe da atomska taktička artiljerija ima karakteristike ofanzivnog oružja. Ona je sredstvo za proboj fronta. Kretanje rezervi, lokalnih i opštih, kao i njihovo ešeloniranje po dubini, onako kako je dosad praktikovano, u osnovi se izmenilo. Ono treba da bude ponovo ispitano.

U odbrani, intervencija atomske artiljerije od 280 mm, sa ciljem da se izvesna situacija učini pokretnom, ne bi bila u mesna; prilikom tesnog dodira snaga obeju strana, ona rizikuje da pogodi i jednog i drugog protivnika i da paralizuje branioca u njegovim protivdejstvima. Amerikanci su, zbog svega ovoga, nedavno najavili skorou pojavu atomske artiljerije smanjenog dometa i kalibra, koja bi odgovarala više defanzivnim gađanjima, lokalnim dejstvima. Problem za tehničare

sastojao bi se u smeštaju atomskog tereta u mali volumen, tj. manji od granate. Hoćemo li doći do atomskog zrna za bacače, odnosno do ručne atomske bombe — pita se pisac?

Amerikanci su objavili stvaranje atomske artiljerije velikog dometa koja bi dejstvovala u granicama kontinentalne zone operacija. Tako savremeno vojište, sa ogromnim dimenzijama, biće uokvireno, pregrađeno i isečeno trima vrstama atomske artiljerije: lakom, srednjom i teškom. Za Sovjete pisac iznosi da i oni poseduju atomsku artiljeriju (top kalibra 210 mm t. zv. *Marusta*).

On smatra da su rakete sa atomskim punjenjem, kojima se upravlja sa daljine, poslednje došle u ovo tragično natecanje. Mnogobrojni su tipovi u toku proizvodnje, ali svi oni proističu iz prva dva tipa ove vrste, nemačkog V-1 i V-2. Sovjeti su grupisali sva ova oruđa, kao i centre za studiju i fabrike koje ih proizvode, u t. zv. »četvrti vid vojne sile«, tj. »četrstu silu«, i predviđa se da će ih snabdeti nuklearnim punjenjem.

Amerikanci nameravaju ili su već ostvarili formaciju »bataljona S. S. M.« (Surface to Surface Missile).²⁾ Dolazak jednog od onih u rejon zapadno od Rajne, odakle bi intervenisao kao podrška kopnenej vojsci celog eventualnog ratišta Centralne Evrope, već je nagovešten.

Govoreći o ovim raketama, pisac naročito naglašava da savremeni modeli, za razliku od nemačkih V-1 i V-2 (koji nisu upravljani sa daljine, već su puštani sa određenih uzletišta na unapred utvrđeni pravac), mogu biti dirigovani sa zemlje, što ima za posledicu da se smanjuju ogromna rasturanja i da oruđa dostižu ogromna otstojanja. U odnosu ovih raketa na avijaciju, pisac je mišljenja da je njihov domet dvostruko veći (jer ne treba da se vraćaju) i nemaju da obavljaju nikakve navigacione manevre; zatim, njihova je upotreba moguća po svakom vremenu. On dalje smatra da je usavršavanje raketa, kao i sam projektil raketa, daleko od svoje završne faze.

Projektili raketa i same rakete odnose se na dva dometa — strategiski i taktički, ali sa prevagom, i to dosta markantnom, za prvi; s obzirom da su rakete znatnog dometa, one bi se raspoređivale na prostoriji koja se naziva strategiskom. Međutim, izvesne bi našle svoju upotrebu

²⁾ Dejstvo sa zemlje na ciljeve na zemlji.

u granicama bojišta, zahvaljujući relearnim aparatima za upravljanje sa savezničkog (prijateljskog) zemljišta, tako da bi se dobila velika preciznost u pogledu mesta eksplozija (skoro u neposrednoj blizini boraca).

Završavajući odeljak o postojećim atomskim sredstvima, pisac kaže da je, prema proračunima stručnjaka, dejstvo bombe A ekvivalentno dejstvu 100.000 tona trotila, a bombe H nekih pet miliona tona ovog eksploziva, ili da bi rezultati dejstva od nekoliko dana, nuklearnim strategiskim i taktičkim oruđima, bili ekvivalentni rušećoj moći koju su sva vazдушna bombardovanja i zemaljska oružja imala u prošlom ratu.

U odeljku »Posledice, studije i eksperimenti« pisac iznosi da će atomski faktor imati beskonačne posledice po vodenje rata, ofanzivnog ili defanzivnog, u domenu i strategije i taktike. U oblasti strategije može se predvideti takva gustina sredstava za rušenje na starom kontinentu, da će ovaj biti paralizovan ili će postati i suviše tesan za aktivne operacije atomske strategije; zbog ovoga, upotreba ovih fantastičnih oružja preko Arktika, jedinog slobodnog prostora hemisfere gde će se obe »velike sile« moći sudariti, dobija pun značaj. Tako će Ledeni Okean moći da odigra ulogu sličnu ulozi Sredozemnog Mora iz vremena Rima i Kartagine.

Na taktičkom planu, odnosno u pogledu reagovanja trupa na ovaj faktor, posledice će biti mnogobrojne. One se mogu svesti na sledeće:

— doći će do značajnijeg raščlanjavanja jedinica, velikih i malih, u prvom borbenom redu ili rezervi; isto tako, ako ne i više, treba izvoditi i njihovo ešeloniranje po dubini;

— apsolutno je potrebno da se prikupljanje (koncentracija) izvrši u poslednjem mogućem trenutku — pre stupanja u dejstvo; štaviše, da se koncentracija i dejstvo sliju u jedno, a zatim da se te jedinice ponovo rasture odmah posle ovih radnji;

— neprestanim manevrima svaki od protivnika težiće da primora onog drugog da se prikupe, kako bi stvorio cilj za svoje atomske projektile, izbegavajući da on lično stvori takav cilj;

— organizaciju jedinica i strukturu materijala treba prilagoditi ovoj novoj formi rata i,

— najzad, rasturanje (izolovanje) potencirati sve više i više, gotovo do poje-

dinačnog borca; pri ovome voditi računa o opasnosti popuštanja čvrstine malih jedinica.

Ustvari, podvlači pisac u daljem izlaganju, teško je označiti koeficijent povećanja rastojanja i otstojanja između pojedinih jedinica. Sada se postavlja isti problem koji je postojao u svoje vreme zbog artiljerijskog baraža; naime, svaki pluton koji zahvata neku jedinicu ne treba da zahvata još neku drugu. Raščlanjavanje treba da bude trostruko, četvorstruko, pa možda i veće — za izvesne jedinice sa moćnim materijalnim sredstvima. Ešeloniranje treba naročito da bude veće.

Pokreti za prikupljanje (koncentraciju), rasturanje i manevri kojima bi se protivnik naterao na prikupljanje, nalagaće trupi neprestano premeštanje koje će se normalno moći da obavi samo vozilima koja se kreću po svakom terenu. Osim toga, ono će preopteretiti službu komandovanja i daće štabovima mnogo posla.

Organske promene jedinica, podešavanje materijala, poboljšanje uslova boraca ili, tačnije rečeno, veze između malih grupa boraca su na dnevnom redu. Kod većine postoji gledište da u atomskom dobu, divizije tipa NATO³⁾ od 15.000 ljudi kod Amerikanaca, a svedena na blizu 18.000 u evropskim zemljama, očigledno je suviše troma, utoliko pre što isto toliko ljudi treba upotrebiti i za pozadinske službe. Naime, tendencija je da se rasteerete (olakšaju) velike jedinice, ali pod uslovom da im ostane ista vatrena moć, ili čak da im se ona i poveća, dok bi im se istovremeno smanjile pomoćne službe.

Jedan američki pisac (general Lanč) predlaže vrlo originalno rešenje. On smatra da se olakšanje (rasterećenje) divizije može postići... njihovim povećanjem. Paradoks je samo prividan, pošto se radi o prelasku s trojne, dosada primenjivane, na četvornu formaciju koja pruža traženi rezultat. Organizacija jedinica, primenjivana u Prvom svetskom ratu, odgovarala je potrebama držanja fronta; svaka jedinica, u svim ešelonima, imala je uvek jedan od tri elementa u rezervi za protivnapade u odbrani, odnosno za pojačanje u napadu kako bi se osigurao njegov kontinuitet. Sada se pojavljuju teškoće jer veći broj pešadiskog oružja dovodi do znatnog smanjenja strelaca, tj. isturenih boraca na koje, u krajnjoj liniji,

³⁾ Divizija Organizacije Atlantskog pakta.

pada težina borbe. Rasparčavanje i ešeloniranje jedinica omogućuje infiltraciju protivnika. Starešine će biti prinuđene da u svim odvojenim ešelonima mnogo češće pribegavaju obrazovanju rezervi i pobočnica — oduzimanjem snaga od već angažovanih jedinica. Administrativne i logističke službe za tako pojačanu diviziju neće biti povećane. Ovakvo velika jedinica mogla bi da izdrži u svim situacijama, angažujući u početku samo polovinu svojih snaga, dok bi druga polovina imala da čuva bokove i osigurava smenu unutar jedinice.

Jedan francuski pisac (general Tumin), polazeći od veoma koncizne studije ekonomije snaga, pri čemu je usvojena trojna formacija, i od pretpostavljene defanzivne situacije, dolazi manje-više do sličnih predloga. Po njemu bi divizija imala dve brigade a ove dve polubrigade. U nižim ešelonima (delovima) vladao bi strogi četvorni sistem; svi bi specijalni delovi bili vraćeni u prateće jedinice (u bataljone i prateće čete i komandne vodove). Na ovaj način bi se dobio osetan porast broja strelaca, tj. 30% u bataljonima, sa rasterećenim (olakšanim) jedinicama, gipkijim i brojnijim.

Anglosaksonci su dosad težili težem i moćnijem materijalu koji ima tu slabu stranu što se lakše uočava, zbog čega je i više izloženo atomskim oruđima, a sem toga, preopterećuju se i pozadinske službe. U SAD, međutim, postoji nova tendencija tj. — ka lakšem materijalu: topovi ili haubice 105, 155 i 203 mm; tenkovi »naročito laki« koji mogu da zamene one od 28 tona (Bulldog); radari koji se lako prenose; zatim je najavljeno znatno povećanje dometa atomskih topova bez povećanja težine i zapremine topa. No, proći će još mnogo godina, kaže dalje pisac, dok jedinice dobiju ovu novu opremu.

Zasada, s obzirom da je atomska evolucija u toku, preporučljivo je da se eksperimentisanje izvrši sa postojećim oruđima i na bazi organskih formacija koje još postoje.

U odeljku »Brigada Javelot«, pisac iznosi da ova jedinica, koja je učestvovala u manevrima snaga NATO-a, odgovara stanju do koga je dovela atomska evolucija, jer se odlikuje lakoćom i pokretljivošću, niskim siluetama oklopnih vozila sa jakim naoružanjem i malom potrošnjom goriva, što rasterećuje i pozadinske službe. Laki tenk AMX i izviđačko oklopno vozilo EBP Panhard teški su približno polovinu od odgovarajućih anglosakson-

skih modela. Ova dva modela obrazuju kostur izviđačke brigade. Brigada je još imala: automotorizovanu haubicu 105 mm, naoružanu sa još dva mitraljeza; dirigovane rakete SS10, teške samo 17 kg, a koje ne traže naročiti uređaj za lansiranje; koristan im je do met, sa kumulativnim punjenjem od nekoliko kg, oko 1500 m; izgleda da su vezane tankom žicom za aparat za upravljanje na zemlji. Ova se brigada sastoji od dva glavna elementa: za izviđanje i borbu — ukoliko do nje dođe za vreme izviđanja. Govoreći dalje o izviđačkom i borbenom ešelonu i o stvaranju taktičkih grupa, sastavljenih prema potrebama operacije, pisac zaključuje da je struktura jedne ovakve brigade veoma dobro podešena za uslove atomskog rata; s obzirom na mogućnost da se do krajnosti razvuče, ona se pokazuje kao odličan instrument da pomoću udaljenih manevrisanja izazove željena grupisanja protivnika i na taj način stvori ciljeve za nuklearna oruđa.

Međutim, uprkos svojih osobina fluidnosti kroz velike prazne prostore, brigada nije u stanju da zameni velike jedinice, naročito oklopne koje predstavljaju glavnu udarnu snagu.

U zaključku članka pisac kaže da je atomski problem izbio u svoj svojoj težini, ali da je ovo tek njegova pojava. Zasad se ocrtavaju samo glavni nedostaci, između kojih treba u prvom redu pomenuti t. zv. stezanje (gušenje) operacija. Prva protivsredstva na koja se pomišlja, tj. povećanje, rasparčavanje, izdužavanje i ešeloniranje jedinica, uglavnom su negativna. Konceptije koje bi obuhvatile problem u celini, nisu još razrađene. One se, u najmanju ruku, mogu nazreti u većem učešću avijacije koja će, pošto osigura nadmoćnost u vazduhu, biti u stanju da proširi manevar i na zone koje nisu zahvaćene nuklearnim eksplozijama. Isto tako, u istom cilju mogu doći u obzir i snažna vazdušno-pomorska sredstva sa ogromnih nosača aviona koji su u stanju da se oslobode stegnutog prostora Evropskog kontinenta.

*

Kao što se iz izloženog vidi, a do tog i sam pisac dolazi, atomski faktor moćno utiče kako na strategiju, tako i na operativnu i taktiku, a sledstveno tome i na sve radnje koje se obavljaju u njihovom domenu. Međutim, taj njegov uticaj nije još potpuno sagledan, što je donekle i

prirodno, jer se nalazimo tek na početku atomske ere, te zbog toga i ne može da bude u potpunosti izražen u oblasti doktrina, odnosno na polju organizacije i formacije jedinica. Ono sa čime danas apsolutno treba računati jeste da ovako, kako je dosad bilo, do pojave atomskog faktora, ne odgovara više i da treba iznalaziti puteve i načine da se on (tj. atomski faktor), ako ne savlada, a ono da

mu se bar umanje posledice. Zbog ovoga treba pratiti sve eksperimente i opite u vezi sa dejstvom nuklearnog oružja, koristiti iskustvo drugih u pogledu preduzetih mera za savladavanje (odnosno pariranje) atomskog faktora i onda tek stvoriti svoje poglede na gornja pitanja. Prikazani članak treba ovome i da posluži.

D. L.

Horst Adalbert Koh: PROBLEMI SAVREMENE PAO

Pred protivavionsku odbranu (PAO) u savremenim uslovima postavlja se niz problema o kojima se u poslednje vreme dosta piše. Među raznim člancima koji se bave ovim pitanjima, među kojima se ističe i članak jednog italijanskog autora¹⁾, posebnu pažnju, po našem mišljenju, zaslužuje članak jednog nemačkog pisca, objavljen pod gornjim naslovom²⁾, u kome se razmatraju savremene mogućnosti PAO sredstvima sa zemlje, a posebno tehnička dostignuća PA naoružanja od završetka Drugog svetskog rata do danas.

U uvodnom delu članka pisac se osvrće na značaj vazduhoplovstva za vođenje rata u savremenim uslovima i konstatuje da je ono izazvalo krupne izmene u taktici i operaciji i postalo važan faktor u strategijskim planovima protivnika, mada se nisu mogle održati teorije da vazduhoplovstvo, samo za sebe, može rešiti rat. Pravilo, da svako novo naoružanje automatski izaziva pojavu novih protiv-sredstava, naročito se može primeniti na razvoj vazduhoplovstva i sredstava PAO.

Zadaci i sredstva PAO. — U pogledu *zadataka savremene PAO* pisac navodi mišljenje generala B. V. Čidloa, komandanta američke PAO, da su najvažniji zadaci PAO: zaštita sopstvenih trupa, industrije i civilnog stanovništva. Sve ovo, uzeto zajedno, predstavlja ratni potencijal jedne zemlje koji se mora zaštititi od uništavajućeg i demorališućeg

napada iz vazduha. Ovaj obimni zadatak može se izvršiti ako se uspe da se neprijateljska napadna sredstva, pre nego što stignu u domašaj cilja, unište ili radiolasilasima skrenu u manje osetljiva područja. Međutim, specifični uslovi rata u vazduhu ostavljaju ovde jednovremeno mnogostruke tehničke i taktičke probleme. Uz to vremenski uslovi i uslovi vidljivosti malo utiču na mogućnost uspešnog dejstva iz vazduha, a zemljišni pak, ne predstavljaju nikakve prepreke. Može se reći da na površini zemlje, po mišljenju pisca, ne postoji nijedno mesto koje ne bi bilo u svako doba dana i godine izloženo opasnosti od dejstva iz vazduha.

Za izvršenje svojih zadataka protivavionskoj odbrani stoje na raspoloženju dve velike grupe sredstava koje se međusobno dopunjuju: *avioni-presretači* (mlazni) sa jakim, najvećim delom raketnim naoružanjem — kao vrlo pokretljivo i brzo sredstvo za zaštitu vazdušnog prostora za izvesno ograničeno vreme, i — za zemlju vezana stalna odbranena sredstva (koja će se u daljem izlaganju nazivati *sredstva PAO*), koja se koriste za zaštitu pojedinih objekata i prostorija — a koja sačinjavaju PA topovi i PA rakete.

Dalje, pisac naglašava veliku važnost dobro specijalizovane službe vazdušnog osmatranja i javljanja PAO (VOOV), u sadejstvu sa vazduhoplovnom službom osmatranja i javljanja (VOJ), koje će u buduću igrati aktivnu ulogu kao borbena sredstvo.

Vazdušni ciljevi danas lete brzinom od 300 — 350 m/sek, a kod ofanzivnih raketa (teledirigovanih projektila) ova je brzina višestruko povećana. Isto tako su povećane i mogućnosti dejstva aviona u obrušavanju i pri promeni visine. Ove okolnosti, po mišljenju pisca, izazivaju diskusiju o vrednosti dosadašnjih sredstava PAO koja često zalazi u utopiju, naročito u Ne-

¹⁾ Magg d'art. Giulio Valente: *Aspetti della difesa antiaerea* — *Rivista Militare*, maj 1954 — prikazano u *Vojnom delu* br. 12/54.

²⁾ »Das Problem der Luftverteidigung in heutiger Sicht od Horst Adalbert Koh-a, pisca knjige »PAO, istorija nemačke PAA 1935-45«, — *Wehrwissenschaftliche Rundschau*, januar 1955.

mačkoj koja je od 1945 naovamo izgubila kontakt sa razvojem naoružanja i upućena je na često neproverene podatke i vesti sa Istoka i Zapada. Sem toga, nemačko gledište po ovom pitanju još je zamračeno gorkim iskustvom poslednje godine rata, kada zastarela i slaba lovačka avijacija i oko 5.000 PA baterije raznih kalibara (svih delova vojske u pozadini i na frontu), nisu mogli da primetno ublaže razornu moć protivničkih vazdušnih armija.

Ovakvo nemačko iskustvo išlo bi u prilog teorije *Push Button War* (rat pritiskom na dugme) koja potpuno odbacuje PA artiljeriju. Međutim, treba imati u vidu činjenicu da je nemačka PAA, zbog nedovoljnih snaga LA, bila manje-više upućena na samu sebe, da je oborila oko 16.000 do 18.000³⁾ protivničkih aviona i da je novo poboljšano naoružanje dobila isuviše dockan, ili ga uopšte nije ni dobila.⁴⁾ Sem toga, mnogobrojni PA objekti izazvali su rasturanje PAA, a teška situacija na frontu odvlačila je najbolje PA snage za borbu sa ciljevima na zemlji.

U prilog ovome, nastavlja pisac, govore i novija ratna iskustva (ukoliko su dati podaci tačni). Tako je pri poslednjem velikom napadu nemačkog vazduhoplovstva na Englesku (ujutru na Novu godinu 1945), od 750 aviona (od kojih su

³⁾ Pisac navodi da je Glavna komanda nemačke PAA, 31.X.1943, saopštila da je oboreno 10.000 neprijateljskih aviona. Samo 3 PA korpus (gen. *Pickert*), upotrebljen protiv savezničke invazije kao operativna rezerva VK, oborio je za nekoliko nedelja, sa svoja 3-4 PA puka, preko 500 neprijateljskih aviona.

⁴⁾ U prilog ovog svog tvrđenja pisac navodi da je još 6.XII.1932, tadanji pukovnik, a docnije prvi inspektor PAA *Rüdel*, u svom prvom programu za razvoj PAA predložio izradu jedne PA rakete. Probe preduzete od 1936 u *Peenemünde* obustavljene su 1940 po Hitlerovom naređenju i tek su 1942 obnovljene posle ponovljene urgencije generala PAO pri VK v. *Axthelm-a*, ali je to bilo isuviše dockan. Isto tako izradu izvanrednog PA topa 88 mm M. 41 (posle prve serije od 300 komada) obustavilo je Ministarstvo naoružanja i pored otpora Komande PAO, a nova je izrada odobrena tek uproleće 1944. Zbog toga je nemačka PAA krajem februara 1945, pored 9.302 PA topa 88 mm M. 18/36 i 37, raspolagala samo sa 287 znatno boljih oruđa 88 mm M. 41.

mnogi bili sa turbo-motorima), 220 oborila PAA, a samo 100 protivnička lovačka avijacija. Ili: od nemačkih letućih bombi V-1 koje su stigle na područje velikog Londona, 74% je oborila britanska PAA svih kalibara. Najzad, još su uverljiviji podaci iz rata u Koreji u kome je, od 711 oborenih američkih aviona, 495 oborila PAA, mada protivnik nije imao nijednu raketnu bateriju.

Dali su sredstva PAO sa zemlje još savremena? — Na osnovu prethodnih razmatranja pisac izvlači zaključak da sredstva PAO sa zemlje nisu nimalo izgubila od svoga značaja i da neće ni izgubiti sve dok se za odbranu budu upotrebljavali lovački avioni na koje vremenske prilike utiču znatno više nego na strategiske bombardere za daljno bombardovanje i dok se ne bude raspolagalo tako brojnom LA koja bi mogla da ogarantuje neprekidnu zaštitu i fronta i pozadine, onako kako bi to bilo poželjno. U okviru PAO sredstvima sa zemlje glavnu ulogu imaju PA topovi i PA rakete. Analizirajući njihove tehničke mogućnosti pisac izvlači zaključak da u trupnoj PAO PA artiljerija još ima znatna preimućstva nad PA raketama, dok u PAO pozadine državne teritorije PA rakete dobijaju sve veći značaj, pri čemu se još ne može ni pomišljati na isključenje PA topova.

U vezi sa ovim pisac konstatuje da nijedna od velikih sila nije izbacila PA artiljeriju iz svog naoružanja, već naprotiv — i SAD i SSSR su je u svojim kopnenim jedinicama znatno pojačali i snabdeli tehnički poboljšanim i usavršenim oruđima i spravama, u kom pravcu i dalje rade — trošeći znatna novčana sredstva (naprimer, novi *Skysweeper*, američki PA top 75 mm zvani »brisač neba«).

Tehnički razvoj PA naoružanja od 1945 godine. — U toku daljeg izlaganja pisac razmatra uslove u kojima danas treba da dejstvuju sredstva PAO sa zemlje i zahteve koji iz toga proizlaze u pogledu organizacije PAO i njenog snabdevanja. Polazeći od toga da vrste i osobine PA naoružanja i sprava određuju problemi gađanja i taktički problemi PAO, pisac se najpre osvrće na poznate teškoće s kojima je vezano gađanje pokretnih ciljeva u trodimenzionalnom prostoru, pa konstatuje da protivavionac mora da bude spreman da se suprotstavi dvema vrstama napada čiji su postupci potpuno različiti: napadu iz

niskog i brišućeg leta i napadu sa velikih visina. Zatim, analizirajući način izvršenja, vreme dejstva i ciljeve na koje se vrše *napadi sa malih visina*, pisac konstatuje da ove napade vrše pojedini avioni ili manje jedinice i da oni predstavljaju najveću opasnost za trupe na zemlji — u svim prilikama. Analizirajući *napade sa velikih visina*: ciljeve napada, način izvršenja i visine sa kojih se vrše (koje mogu dostizati 15.000 m), pisac konstatuje da njih karakteriše nalet manje-više velikih formacija i da će se i napadi atomskim bombama vršiti sa svih visina, pri čemu će atomsku bombu nositi samo jedan ili dva aviona iz formacije.

Ova dva osnovna načina napada avijacije (sa malih i velikih visina) imala su za posledicu razvoj dveju grupa PA artiljerije koje se tehnički suštinski razlikuju: *laku i srednju PAA* (namenjene za dejstvo protiv ciljeva na manjim visinama) i *tešku PAA* (85 — 150 mm — za dejstvo protiv ciljeva na velikim visinama). *PA rakete*, koje su u početku korišćene za zaprečna gađanja na malim visinama, razvile su se u specijalno oružje za dejstvo protiv visokoletećih bombarderskih formacija, koje je na visinama preko 6.000 m pokazalo veći uspeh od teške PAA.⁵⁾

Polazeći od činjenice da su današnje praktične brzine aviona 300—350 m/sek. pisac konstatuje da PAA može da gađa neprijateljske avione samo oko 20 sek. pri direktnom naletu i maksimum 40 sek. pri defilovanju. Kod američke PA rakete *Nike* (domet 32 km) to se vreme povećava na 60 sek. I u tako ograničenom vremenu zadatak mora da bude izvršen i neprijateljski avion po mogućstvu oboren.

U zadatak PAO pisac stavlja i borbu protiv teledirigovanog oružja (raketa), koja danas već premašuju brzinu od 6.000 km/čas. Iako iz raznih tehničkih razloga masovna upotreba ovih sredstava trenutno još nije ostvarljiva, ipak sa njom treba računati u bliskoj budućnosti, jer sve velike sile rade na tome užurbano. Protiv ovog oružja ne mogu se uspešno boriti današnja PAA, LA i PA rakete, već samo slične ili još brže daljinske rakete kojima će se dejstvovati protiv baza sa

kojih se teledirigovani projektili bacaju. Pisac smatra da i sama pomisao o obaranju ovih projektila u vazduhu pomoću sredstava upravljenih radiotalasima, pri sadanjem stanju tehnike, izgleda utopiska jer, s obzirom na njihovu veliku brzinu, ni radari se ne bi mogli sa njima uspešno nositi. Ovo bi bilo teže ostvariti nego granate uništavati u vazduhu granatama.

Borbeno sredstvo teške PAA. — Moderna teška PAA danas je potpuno automatsko i elektro-hidraulično oružje kojim upravlja radar. Zbog njene težine, za trupnu PAO dolaze u obzir samo kalibri 85 i 90 mm sa čeličnim zaštitnim štitovima. Teška PAA i LA u područjima u blizini fronta (u zahvatu dometa protivničke artiljerije) predstavljaju isključivo sredstvo za odbranu od napada sa velikih visina, pošto su PA rakete za ove zadatke zasada isuviše osetljive (zbog potrebe za teleupravljanjem). U PAO teritorije, i prema američkim i prema ruskim shvatanjima, teška PAA postavlja se u unutrašnjem krugu oko objekta, a jedinice PA raketa spolja, da bi mogle uhvatiti i rasturiti talase neprijateljskih formacija još daleko ispred cilja.

Pisac smatra da osnovna jedinica teške PAA treba da bude baterija od 4—6 oruđa kojima se upravlja pomoću komandnog računara. Velike baterije od 12—24 oruđa koje su Nemci upotrebljavali u ratu od 1941 nisu preporučljive pri bombardovanju u vidu tepiha, teledirigovanim projektilima i atomskim bombama — zbog masiranja sredstava na jednom mestu. No i dalje važi osveštano iskustvo da zone dejstva više baterije treba da se poklapaju u prostoru.

Pisac zatim navodi četiri bitne osobine koje treba da ima moderna teška PAA, a donekle i sva PA oruđa:

- potpuno automatsko, elektromehaničko upravljanje oruđima od strane KR;
- povećana brzina gađanja, koja se ostvaruje jednovremeno smanjivanjem mrtvog vremena primenom električnih uređaja za punjenje (kao kod PA topa 80 mm M. 41) i ugrađivanjem tempirnika u puništu cevi (ovim se kod tempirnih granata ušteduje pri punjenju 2,5 — 3 sek.);
- brzina nišanjenja po pravcu od 350—400 podelaka (na visini od 10 stepeni) u sekundi, pri inače neograničenom polju dejstva po pravcu;
- sposobnost i za borbu sa neprijateljem na zemlji.

PA municija ima sada veće dejstvo zbog obimne primene približavajućih u-

⁵⁾ Pri vazдушnom maneuvru *Coronet*, u julu 1953, leteli su britanski bombarderi *Canberra* na visini od 12-15.000 m, a da ih nisu uopšte primetili ni sredstva PAO sa zemlje, ni lovačka avijacija.

paljača i rasprskavanja zrna u veću parčad. Pri pokušaju da se postigne veća početna brzina izgleda da se nije mnogo prešla maksimalna brzina postignuta u prošlom ratu (u Nemačkoj 1.100 m/sek). Ovo zato što svako njeno povećanje nužno povećava i težinu oruđa, a ide na uštrb njegove pokretljivosti i skraćuje vek trajanja cevi koje su ionako prenapregnute i skupe.

Borbena sredstva lake i srednje PAA. — PAM velikog i PAA manjeg kalibra (od 20—85 mm) predstavljaju danas organski sastavne delove svih rodova vojske i pozadinskih jedinica. Za borbu protiv niskoletjećih aviona zadovoljava uspešan domet do 2.500 m, a naročito važne osobine koje se traže od ovog naoružanja jesu mala težina i velika brzina gađanja i nišanje. Radi povećanja vatrene moći prave se za kalibre do 40 mm višecevna oruđa (sa 2—, 3— i 4—cevi) koja prvenstveno treba da budu potpuno automatska⁶⁾, da bi se što više smanjilo radno vreme zbog nedovoljne sposobnosti čoveka da brzo reaguje (jedva oko 2/5"). Dalji napredak predstavlja spajanje oruđa sa komandnim računarom (KR—kombinovanim sa radarom za traženje ciljeva i upravu vatrom) u okviru voda od 3-4 oruđa kao vatrene jedinice. Slični su rezultati bili postignuti u Nemačkoj 1944/45 konstruisanjem KR za upravu vatrom (aparatus 58) za PA topove 55 mm.

Pisac zatim prelazi na srednju PAA navodeći da najinteresantnije poznato dostignuće na ovom polju predstavlja američki PA top 75 mm T-38 (»brisač neba«). Ovo je oruđe potpuno automatsko, sa radarskim upravljanjem, teško je oko 10 tona (88 mm PA top M. 41 bio je težak 8,9 tona), efikasno dejstvuje na visinama do 7.000 m, brzinom gađanja od 45 granata u 1 minutu. Pritom velika brzina gađanja i upaljači (približavajući) povećavaju verovatnoću pogađanja za 3—4 puta, u odnosu na dotadašnje standardno srednje PA oruđe — 40 mm PA top Bofors.

Aparatus za upravljanje vatrom mogu se relativno lako koristiti kod PA oruđa manjih kalibara (otprilike do 40 mm),

⁶⁾ Naprimera, 40 mm PA top Bofors L/70 izbacuje 240, a dvocevni Hispano-Suica 600 zrna u 1 minutu. — Teška dvocevna oruđa naročito se nalaze na ratnim brodovima, dok ih je Nemačka imala i u zemaljskoj PAO (oruđa 128 mm).

pošto je iskustvo pokazalo da zrna sa svetlećim tragovima omogućavaju najbržu i najbolju korekturu.

Neosporno je, nastavlja pisac, da je borba za vreme (i to u delovima sekunde) ostala i dalje glavni elemenat u razvoju PA oruđa. Potpuno automatske, elektromehaničke i elektronske računске sprave (KR) vode borbu sa sve većom brzinom aviona. One osiguravaju dobijanje preticanja odgovarajućih veličina, u odnosu na uhvaćeni cilj, blagodareći sve većem isključivanju iz rada ljudskih grešaka.

Tehnička poboljšanja ušteđuju u znatnom obimu i kvalifikovano osoblje — čime se ublažuje velika potražnja za ljudstvom,⁷⁾ koje za PAO predstavlja težak problem. No, pošto se tehnički poboljšani KR za tešku PAA zbog svoje glomazne konstrukcije ne mogu uspešno upotrebljavati u poljskim uslovima, to mehanički ručni pogon ostaje kao rešenje po nuždi, kada zataje elektromehanička sredstva, kao i pri dejstvu na ciljeve na zemlji u teškim situacijama (naprimera, prodor tenkova u rejone VP). Pisac najzad konstatuje da se o ovim zahtevima, koji predstavljaју i iskustva nemačke PAA u borbama na zemlji, vodi računa i kod modernih PA oruđa — kako američkih, tako i ruskih, pri čemu Rusi najviše pažnje posvećuju problemu težine PA oruđa.

Razvoj sprava za upravu vatrom (KR). — Pisac smatra da je za PAA (naročito tešku i PA rakete) kvalitet sprava za upravu vatrom važniji od balističkih osobina oruđa. Moderni radar jedne teške PA baterije sastoji se iz dva međusobno spojena dela: sprave za traženje ciljeva dometa 200-300 km i sprave za davanje elemenata za gađanje koja može da daje elemente od daljina od 50—60 km. Pri tome oznaka (slika) cilja automatski prelazi sa panorame prve na panoramu druge sprave, što omogućuje upravu vatrom i pre nego što cilj naiđe na spoljnu granicu zone dejstva baterije. Radar je uključen u KR, koji sračunava elemente za gađanje i sam upravlja topove na cilj. Na ovaj se način postiže da prva granata može da napusti cev u momentu kada je cilj udaljen za 20—30 sekundi od granice zone dejstva baterije — što je od ogromnog značaja za današnju PAA koja, kao što je već pomenuto, može da dej-

⁷⁾ Ujesen 1944 u teritorijalnoj PAO Nemačke bilo je 448.700 starešinskog osoblja i 662.000 vojnika.

stvuje na avione savremenih brzina svega 20—40 sek.

Panoramska sprava omogućuje komandiru baterije kao rukovaocu vatre da, nezavisno od službe VOJIN, ima potpun uvid u vazдушnu situaciju i daleko van zona dejstva njegove baterije. Ona mora da omogućiti neprekidno traženje cilja po pravcu u krugu od 360°, a po visini do 70°, a blagodareći direktnoj telefonskoj vezi sa susjednim baterijama omogućeno je međusobno predavanje izveštaja o nalletu. Pošto ova sprava služi samo kao taktičko sredstvo, dovoljna je tačnost po daljini oko 200 m i po visini oko 2'. Poželjno je da se prvi izveštaji dobiju kada je cilj na udaljenju oko 100 km od VP.

Pisac dalje navodi bitne osobine koje se traže od savremenih radarskih sprava za potrebe PAA i PA raketa:

— što kraće vreme pripreme (zagrevanja) za rad; mogućnost merenja do brzina cilja od 450 m/sek; brzina nišanja po pravcu do 500, a po visini do 300 podelaka u 1 minutu (za podelu 64-00); osetljivost merenja (pri velikim formacijama) oko 60 m po daljini i 1° po visini; automatsko raspoznavanje neprijateljskih i svojih aviona (sprava za davanje elemenata za gađanje, čim primi signal svojih aviona, mora sama da se automatski isključi); zaštićenost od neprijateljskog radio-uznemiravanja (izbegavanjem frekvencija neprijateljskih radiotalasa); zaštićenost od uznemiravanja aluminijumskim listićima, koji isključuju uspešnu upotrebu radiotalasa; elektromehaničko spajanje sa KR, i postojanost prema vazdušnom pritisku od detonacija pri bombardovanju položaja iz vazduha.

Analogno ovome (a pošto moderne radarske sprave već uveliko odgovaraju ovim zahtevima) pisac navodi zahteve koji se postavljaju modernim KR:

— kratko vreme (maksimum 10 sekundi) za dobijanje prvih elemenata za gađanje, od momenta prijema izmerenih vrednosti od strane merničkih sprava; potpuno automatski rad pri letu cilja po osnovnoj pretpostavci; poluautomatski rad pri gađanju cilja koji menja uslove leta (prava i visinu) radi izbegavanja vatre; zatim, da je u stanju da daje tačne elemente za gađanje već na udaljenju cilja od 30—40 km, radi čega njegova brzina računanja i domet moraju da odgovaraju mogućnostima upotrebljenih radara; da omogućuje isključenje paralaksa pri udaljenju KR od topova do 450 m i pri visinskoj razlici do 50 m; i, najzad, mogućnost uvođenja u KR podataka iz PA meteobil-

tena — u cilju dobijanja balističkih poravki zbog temperature, vlage itd.

PA rakete. — S obzirom na važnost PA raketa kao modernog PA sredstva — pogodnog za uspešnu odbranu od napada sa visina preko 6.000 m, pisac konstatuje da su velike sile jako zainteresovane za razvoj ovog oružja, te u tom pravcu treba očekivati dalje uspehe ali se čuvati preterivanja. SAD i SSSR su već formirale prve jedinice PA raketa, namenjene, pored ostalog, i za pokretni rat.

Baterijama PA rakete, u odnosu na tešku PAA, potrebne su još komplikovanije sprave za radio-upravljanje. Pri napadu velikih neprijateljskih formacija, kod PA raketa zasada predstavljaju problem (u odnosu na PAA) još uvek mala brzina ispaljivanja (bacanja) i teleupravljanje, sa relativno ograničenog prostora, mnogim jednovremeno izbačenim PA raketama. Dalje, pored velike cene koštanja, i fabrikacija PA raketa je prilično komplikovana, a za uspešnu odbranu je potrebna njihova velika količina. Tako, naprimer, pri napadu velikih formacija (do 1.000 mlaznih aviona) na jedan objekat (u toku 20—30 minuta), da bi se postigao puni uspeh u PA odbrani potrebno je izbaciti bar 30 PA raketa u 1 minutu (svega 600 do 900) i imati još bar 600 PA raketa pripremljenih za prvu popunu. Za PAO 70—80 prvorazrednih objekata na teritoriji Savezne Republike (Zapadne Nemačke) bilo bi potrebno oko 50.000 PA raketa kao prva šarža (b/k), pri čemu bi trebalo računati (na osnovu iskustva iz velikih vazдушnih napada u Drugom svetskom ratu) još i sa svakodnevnim doturom od 1.200—1.800 raketa. Najzad, treba imati u vidu i to da svaka PA raketa ne pretstavlja i siguran pogodak. Na osnovu svega ovoga i upoređenja sa PAA pisac dolazi do zaključka da PA rakete još ne mogu da zamene PA topove, navodeći pritom da su do istog zaključka došle i države gde je u razvoju PA raketa postignut veliki uspeh. Ovim on ne misli da potceni PA rakete, već samo da obori razne utopije po kojima se PA rakete zamišljaju kao »zraci smrti« iz bajke.

Međutim, pisac konstatuje da se na ovom području ipak rađaju nove ideje koje mogu, kako problem vazдушnih napada tako i problem PAO, postaviti na jednu potpuno novu osnovu — pri čemu ukazuje na mogućnost da se avioni — bombarderi zamene teledirigovanim projektilima. Na paradi britanske flote prilikom svečanosti krunisanja ujesen 1953,

stručnjaci su sa velikim interesovanjem prpratili jako PA raketno naoružanje na sovjetskoj teškoj krstarici »Sverdlov«, koje je izrađeno na štetu konvencionalnog broskog naoružanja. Pošto velike sile drže u tajnosti uspeh na ovom polju, to obostrana propaganda dopušta inostranstvu da samo površno sazna za suštinske pronalaskes.

SSSR koristi kao raketno naoružanje jednu vrstu rakete na barut, bez teleupravljanja, sa dometom od oko 60 km. Nju tehnički znatno nadmašuje ranije pomenuta američka teledirigovana PA raketa »Nike⁶⁾«. Zatim dolazi dalje usavršena varijanta nemačke PA rakete C 2 *Wasserfall*, koja je nastala iz V-2, sa dometom oko 100 km, sposobna za dejstvo na velikim visinama, za koju su izrađene pokretne lančane rampe. Nemačka laka PA raketa »Tajfun« poslužila je kao prototip za američki *Boeing GAPA* i za jedan sličan sovjetski projektil. No, prema raspoloživim podacima, oba ova projektila još nisu osposobljena za teleupravljanje i praktično predstavljaju zasada samo nešto usavršenija PA oruđa. Znatno veću pažnju zaslužuje nemačka dirigovana PA raketa *Hs 117* »Leptir« na čijem se usavršavanju zalažu SAD i SSSR. Sovjeti su, besumnje, postigli na ovom polju velike uspehe, blagodareći ratnom plenu i tamošnjem radu nemačkih naučnika-specijalista za PA rakete, pošto je Nemačka u svoje vreme (1936) igrala na ovom polju vodeću ulogu. Istovremeno američki odgovorni stručnjaci za rakete i PA oruđa izjavljuju da su im nemačka ranija istraživanja i sadašnje veliko zalaganje nemačkih stručnjaka u SAD uštedeli milione dolara.

Pisac dalje konstatuje da za rusku PAO veliki problem predstavlja izrada i korišćenje sprava za teleupravljanje, iako su oni demontirali, preneli i kod sebe montirali jedno od nemačkih vodećih preduzeća ove vrste (*»Askania-Werke«*). No, na osnovu dosadašnjeg iskustva može se očekivati da će SSSR ovo pitanje uspešno rešiti, jer je u pitanju velika osetljivost njegove industrije i saobraćaja od eventualnih vazdušnih napada sa Zapada.

⁶⁾ *Nike* je dvodelna PA raketa kojom se upravlja pomoću radara, sa maksimalnom brzinom od 2.400 km/čas, snabdevena elektromagnetskom spravom za upravljanje na cilj (približavajućim upaljačem). Ukupno vreme leta iznosi oko 60".

Mišljenja o organizaciji PAA. — U pogledu organizacije PAA u okviru celokupne vojske, pisac se poziva na mišljenja bivšeg generala PAO D. W. *Pickert*-a u članku objavljenom u jednom od ranijih brojeva ovog časopisa, bazirano na nemačkom ratnom iskustvu i odgovarajućim primerima drugih sila: naime, da PAA i PA rakete, kao oružje vezano za zemlju, u osnovi pripadaju kopnenoj vojsci. Pored toga što će se ubuduće morati računati sa jakim snagama PAO, u okviru vojnih snaga, pri PAO države u širem smislu treba računati i sa snagama »milicije« (civilne odbrane). Obuku jedinica PAO treba izvoditi u tesnoj saradnji sa vazduhoplovstvom.

U sastavu moderne divizije (pored jake trupne PAO — od lake PAA u organskom sastavu jedinica svih rodova vojske), s obzirom na mogućnost atomskog rata koji zahteva rastresitost u rasporedu snaga pri izvođenju operacija, pisac smatra da komandant divizijske PAO treba da ima pod svojom komandom: jedan teški PA divizion od 4 baterije i jedan laki motorizovani PA divizion od 3—4 baterije. Komande korpusa trebalo bi da raspolažu približno istim sredstvima. PA brigade i PA divizije (računajući ovde i jedinice PA raketa), u sastavu trupa kopnene vojske, koristile bi se za zaštitu pozadnjih prostorija i za ojačanje PAO diviziskih težišta.

Zbog sve veće verovatnoće vođenja borbe protiv padobranaca, vazdušnih desanata i partizana u dubokoj pozadini opravdano je da se i tamo PAO uključi u kopnenu vojsku. Na taj bi način jedinice PAO često predstavljale kičmu odbrane i prve bi preduzimale vojne protivmere.

Najzad, pisac naročito podvlači potrebu da visoko trupno rukovodstvo nikad ne izgubi iz vida da je osnovni zadatak PA jedinica PAO trupa, te da se visokokvalifikovane (PA) jedinice ne upotrebljavaju u borbama sa neprijateljem na zemlji, jer za to njihovo naoružanje normalno nije predviđeno.

U zaključku u pisac podvlači potrebu da se pitanje PAO razmatra u realnim okvirima bez očekivanja »čudotvornih oruđa«. Kako se danas stručnjaci bore za rešenje raznih drugih akutnih problema (naročito PTO), to postoji bojazan da se pitanje PAO ne uzme olako kroz utopiističko shvatanje o vođenju rata »pritiskom na dugme«. Najzad, pisac potseća na raznovrsna i gorka iskustva koja je Nemačka imala u ovom pogledu i na po-

trebu da se iz njih izvuče pouka za jedan novi početak.

*

Ne pretendujući da u ovom članku dā odgovor na sva pitanja koja interesuju savremenu PAO, pisac je, po našem mišljenju, realno i sa vrlo solidnim poznavanjem ove problematike osvetlio osnovne probleme pred kojima se nalazi savremena PAO i na taj način omogućio donošenje pravilnih zaključaka o ulozi i mestu koje treba da ima PAO jedne savremene armije u budućem ratu. Ovo je pitanje od interesa ne samo za Nemačku, koja se nalazi pred stvaranjem nove armije, već i za sve ostale savremene armije — zbog pogrešnih shvatanja pitanja PAO koja se poslednjih godina susreću. Naime, s jedne strane, pod utiskom iskustva iz rata u Koreji, koji je vođen pod specifičnim uslovima, a sa druge, zbog pojave reaktivne avijacije, kod nekih su se autora pojavile sumnje u efikasnost PAO sredstvima sa zemlje u budućem ratu. Pri tome se osporavala svaka vrednost klasične PAA, a procenjivala vrednost dirigovanih projektila, očekujući od njih

»čudo«. Na taj način je ovo važno pitanje u priličnoj meri zamagljeno. Usled toga ovaj kao i članak pomenutog italijanskog autora, spadaju među one članke u stranoj vojnoj literaturi koji »rasteruju maglu« sa pitanja savremene PAO i postavljaju je na njeno pravo mesto.

Iako oba razmatraju pitanje savremene PAO u celini, ipak je u ovom (nemačkom) članku težište na tehničkom razvoju PA naoružanja i mogućnostima koje iz toga proizlaze (čije se osnovne postavke slažu sa onim iznetim u članku italijanskog autora). Pitanje organizacije sistema PAO ovde je samo dodiruto i to uglavnom ukoliko se odnosi na trupnu PAO, dok je u članku italijanskog autora ono detaljno razmotreno i to poglavito u odnosu na odbranu teritorije. Otud se ova dva članka umnogome dopunjuju i, po našem mišljenju, zajedno daju zadovoljavajući odgovor na osnovna pitanja PAO u savremenim uslovima, a pre svega ukazuju na mesto koje PAO (kao samostalna organizacija i njene jedinice) treba da ima u odnosu na ostale rodove vojske u jednoj savremenoj armiji.

T. i D.

Pukovnik de Lesken: INŽINJERIJA U KOREJI

Pisac članka¹⁾ u početku ističe posebnu važnost inženjerije u Korejskom ratu, tj. specifičnost njene upotrebe, pošto su se obe strane ustezale da primene najnovija tehnička dostignuća, kao i naročite prilike pod kojima je inženjerija izvršavala svoje zadatke. Da bi se stečena iskustva mogla pravilno razumeti, pisac najpre analizira topografsko-geografske prilike u Koreji i sam tok operacija.

Od topografsko-geografskih prilika naročito ističe: raznovrstan karakter zemljišta, obilje i raznovrsnost padavina, oštru klimu i slabu i retku putnu mrežu. Zbog slabih komunikacija, komande su već na početku operacija računale sa 30% gubitaka u vozilima.

Na inženjerisko obezbeđenje pozitivno su uticale samo dve činjenice: obilje kamena dobrog kvaliteta i mesno stanovništvo, radno i skromno. U radu su masovno učestvovala i žene, naročito u transportu

materijala koji se često vršio »lančanim sistemom« (dodavanjem iz ruke u ruku).

Tok operacija je u takvim topografsko-geografskim prilikama još više potencirao specifičnost inženjeriskog obezbeđenja snaga Ujedinjene komande. U toku samo jedne godine front se u dva maha pomerao velikom brzinom sa severa ka jugu, dok se nije stabilizovao oko 38 paralele — na početnoj tački. Operacije su obilovale svim mogućim vidovima borbenih dejstava, radi čega iskustvo inženjeriskog obezbeđenja zaslužuje posebnu pažnju. U daljem izlaganju pisac deli ovaj rat na šest perioda, i to:

1) *Povlačenje južnokorejskih snaga od 38-me paralele do Fusanskog mostobrana (juni-juli 1950).* — U toku ovog povlačenja južnokorejski pioniri, predvođeni od strane nekoliko američkih oficira, rušili su pojedine objekte. Organizovana su poljska skladišta minsko-eksplozivnih sredstava koja su, iako slabog kvaliteta, bila dobro iskorišćena. Uprkos preprekama, najvažnija od predviđenih rušenja bila su izvršena, naročito na r. Hanu, koja je bila i naj-

¹⁾ Le génie en Corée, par le Colonel de Lesquen, *Revue militaire d'information*, 10 februar 1955.

važnija prepreka. U toku 5 i 6 jula prvi američki pioniri (3 inženjerski bataljon 24 pd) iskricali su se u Fusanu. Već 22 jula ove su inženjerske jedinice izvršile 36 velikih rušenja, zahvaljujući kojima je razoreno 11 železničkih mostova i 6 tunela. Između ostalog, oni su skoro stalno učestvovali i u borbi kao pešadija, trpeviš pritom teške gubitke. Četa »C« je u takvim borbama bila skoro potpuno uništena 20 jula kod Tedžona. Zauzeti ovim borbenim zadacima (kao pešadija), pioniri nisu mogli da udovolje osnovnim potrebama snaga Ujedinjene komande.

2) *Otsudna odbrana Fusanskog mostobrana (avgust-septembar 1950)*. — Početkom avgusta 1950, snage Ujedinjene komande bile su stešnjene na Fusanskom mostobranu i nisu više mogle da ustupaju zemljište a da se ne izlože riziku da budu bačene u more; za organizaciju ovog mostobrana bilo je malo vremena na raspoloženju, dok je broj postavljenih minskih polja bio neznatan. Inženjerske jedinice su uglavnom korišćene kao pešadijske (za posadanje i držanje položaja), a kojih snaga Ujedinjena komanda nije imala dovoljno da bi pomoću njih zatvorila ceo odbraneni rejon koji je bio vezan za važnu prepreku — r. Naktong. One su na taj način postale poslednja rezerva pešadijskih divizija. Tako je 1 avgusta komandant inženjerije 24 pd organizovao i komandovao grupom sastavljenom od dve inženjerske čete, jedne čete oklopnih kola, jedne PA baterije i jednog izviđačkog oklopnog eskadrona. Zadatak mu je bio da zatvori u toku tri dana važan otesek kod Naktonga, tj. međuprostor — spoj između dve pešadijske divizije. Vršeci česte protivnapade radi zatvaranja otvora u sistemu odbrane, inženjerske jedinice su učestvovali i u bliskim borbama prsa u prsa.

U pozadini fronta rasle su potrebe za inženjerskim uređenjem zemljišta. Za izvršenje tih zadataka inženjerske jedinice nisu korišćene prema svojim specijalnostima, već su od njih formirani odredi za izvršenje najhitnijih zadataka. Tako je formiran odred za održavanje puteva, sastavljen od dve rezervne, jedne aerodromske, jedne transportne i jedne hidrotehničke čete. Ti su odredi maksimalno koristili mesnu radnu snagu i uglavnom zadovoljili potrebe.

3) *Proboj sa Fusanskog mostobrana u sadejstvu sa iskrcavanjem kod Inčona i gonjenje do r. Jalu (septembar-oktobar 1950)*. — Polovinom septembra odbran-

beni sistem Ujedinjene komande oko Fusana bio je pojačan i kada se, 15 septembra 1950, mornarica iskrcala u Inčonu, snage sa mostobrana prešle su istovremeno u napad radi odbacivanja severnokorejskih snaga. Ova je ofanzivna operacija izvođena sa tri divizije i jednom brigadom.

Snage Ujedinjene komande forsirale su reku Naktong 19 septembra. Prelaženje je izvršeno klasičnim načinom: prvi delovi su prebačeni čamcima, zatim su vrlo brzo sklopljene skele. Na mestu glavnog prelaza 24 pd je raspolagala samo sa 112 čamaca, što je predstavljalo više od polovine plovnog materijala u Koreji. Za izgradnju mostova u Koreji nije, pak, bilo više od 260 m pontonskog materijala za kolosečni most. Sa ovim je materijalom izrađen za 26 časova most dužine 195 m. Ostale divizije (2, 25 pd, 1 od i 1 korejska pd) nisu mogle da iskoriste skoro ništa od preostalog materijala. Njihove su inženjerske jedinice pribegle priručnim sredstvima, a naročito su koristile gazove sa džakovima napunjenim peskom, pri čemu su se korejski radnici pokazali vrlo sposobnim.

Savladavši r. Naktong, snage Ujedinjene komande su 22 septembra otpočele gonjenje u cilju spajanja sa iskranim delovima kod Inčona, radi okruženja severnokorejskih snaga na jugu poluostrva. Po prelasku r. Naktong, snage Ujedinjene komande nisu mogle brzo napredovati bez uređenih puteva dovoljne propusne moći. Inženjerske jedinice, podeljene u borbene grupe, vršile su razminiranja i istovremeno su osposobljavale puteve. Za opravku i održavanje putevi su podeljeni na sekcije i na njima su bile zaposlene pojedine grupe za popunjavanje levkova, izradu obilazaka i gazova, raščišćavanje, itd.

1 oktobra forsirana je r. Kum, široka oko 300 m. Usled nedostatka potrebnog tehničkog materijala moralo se na više mesta pristupiti izradi gazova sa džakovima napunjenim peskom. Osnovni zadatak pionira u toku daljeg napredovanja bile su komunikacije. Od proboja sa Fusanskog mostobrana diviziska inženjerija osposobila je oko 10.000 km puteva, popravila ogroman broj mostova, uredila veliki broj gazova i obilazaka, onesposobljenih od infiltrirajućih grupa.

U pozadini fronta inženjerske jedinice su najpre angažovane za ojačanje svih vrsta objekata na komunikacijama, izrađenih ranije na brzu ruku. Za izgradnju osnovnih vazduhoplovnih postrojenja i

osposobljenje železničke pruge od Fusana ka Seulu organizovani su posebni odredi. Uprkos nedovoljnim tehničkim sredstvima, pruga je ubrzo osposobljena. Most preko r. Naktong, dužine 60, a visine 16 m nad vodom, bio je završen za 7 dana; most na r. Han, dužine 350 m, bio je osposobljen za 7 dana, a jedan drugi od 560 m (60 km severnije) za 10 dana. Za vreme proboja sa Fusanskog mostobrana, 2 specijalna inženjerska brigada učestvovala je u pomorskom desantu kod Inčona.

U toku celog ovog perioda, pored osuđene postojeće komunikacijske mreže i nedovoljnih materijalnih sredstava, inženjerija je ipak na zadovoljavajući način izvršavala zadatke koji su joj bili postavljeni. Njena su sredstva bila mnogo manja nego što su pravilske norme određivale na kraju Drugog svetskog rata. Ovaj uspeh je bio postignut, pored ostalog, i zbog iznenadne suše koja je omogućila kako prelazak vodenih tokova gazom, tako i intenzivan saobraćaj na slaboj putnoj mreži.

4) *Povlačenje snaga Ujedinjene komande (novembar 1950 — januar 1951).* — U to doba snage Ujedinjene komande nisu bile još potpuno dostigle granicu Mandžurije, a inženjerske jedinice nisu uspele ni da izvrše odgovarajuće opravke svih porušenih objekata na komunikacijama, a još manje da uredi pozadinu. U tom su kineske snage forsirale r. Jalu i snage Ujedinjene komande počele su sa povlačenjem.

Divizijske inženjerske jedinice dobile su zadatak da najpre organizuju položaje, tj. izvrše zaprečavanje — prvenstveno minama. Često su bile upotrebljavane kao pešadiska rezerva, za posедanje i odbranu položaja u kritičnim situacijama, pri čemu su trpele velike gubitke.

Inženjerske jedinice armija i korpusa jednovremeno su popravljale komunikacijske mreže i uništavale celokupan materijal i hranu koja se nije mogla evakuisati. U dobrom stanju održavan je najmanje jedan put (na korpus) za povlačenje.

Kao što se očekivalo, problem puteva pokazao se ubrzo kritičnim zbog njihovog slabog stanja, surove klime u toj sezoni i aktivnosti gerilaca. Jak pritisak kineskih snaga bio je baš u planinskim zonama, gde je borbeni poredak snaga Ujedinjene komande bio vrlo slab. Kineske su snage stalno natkriljavale povlačenje duž komunikacija. U tako nepovoljnim uslovima inženjerske jedinice, stalno uznemiravane od infiltriraca, ipak su uspešno vršile zaprečavanje i održavale komunikacije. Po-

što su, zbog partizanskih dejstava, inženjerske jedinice morale biti prikupljenije pri izvođenju radova, to je inženjersko izviđanje načelno vršeno vazduhoplovnim sredstvima.

Početkom novembra 1950 odlučeno je da se X armijski korpus, jačine tri divizije, iskrcā na severnom delu Koreje, sa zadatkom da nastupa ka mandžurskoj granici i zauzme basen kod Čangjina, koji kontrolišu deobu vode za hidrocetrāle u basenu r. Jalu. U toku napredovanja uspostavljanje komunikacija predstavljalo je za inženjeriju težak problem. Na visini od oko 1400 m, zbog surove klime i tvrdoće smrznute zemlje, mašine za zemljane radove su u velikoj meri bile neupotrebljive; ponovo se moralo preći na ručni alat i eksploziv, zbog čega je i uspeh u radu bio vrlo mali.

Početkom decembra pojačan je pritisak Kineza na X korpus, a naročito su mu nanosili velike gubitke mnogobrojni infiltriraci u pozadini, radi čega je 9 decembra i doneta odluka da se on ponovo vrati na obalu i ukrca. Povlačenje je izvršeno u nesigurnoj zoni, po samo jednom putu koji je bio stalno napadan i na kome su Kinezi neprekidno rušili objekte. Tako je jedan most tri puta obnavljan, a jedan je podignut od padobranskih elemenata, bačenih u neposrednoj blizini mesta izgradnje. Kod izvlačenja — ukrćavanja ovog korpusa izvršeno je zaprečavanje mostobrana i porušeni su svi objekti vojnog značaja u luci.

U toku tog povlačenja inženjerske jedinice nisu mogle, i pored masovne upotrebe ostalih jedinica i mesne radne snage, da udovolje svim zadacima na vreme.

5) *Plansko-metodična ofanziva snaga Ujedinjene komande (januar—juni 1951).* — Po povlačenju južno od 38-me paralele, inženjerske jedinice su dobile najpre zadatak da izvrše zaprečavanje i izrade nove puteve za dolazak teške tehnike u planinske predele.

Radovi na uređenju komunikacija trajali su oko tri meseca. Najpre su postojeći putevi i staze samo proširivani, a kasnije su na istima rađeni mimoilasci, razvijana je trasa i izrađivani novi mostovi — vrlo često od benzinske buradi. U tom periodu su iznenada — ranije nego uobičajeno — nadošle reke i odnele veliki broj pontonskih mostova (»Bejli«). Obim radova na uređenju puteva bio je velik, tako je u zoni X korpusa osposobljeno—izrađeno oko 1.000 km puteva, 78 stalnih i 7 pontonskih mostova, 8 aerodroma za transportne i 44 poletno-slet-

ne staze za lake avione. Inženjerija 24 pd izradila je 160 km novih puteva, opravila 580 km postojećih, uredila 29 gazova, podigla 38 mostova i 410 propusta i 9 poljetno-sletnih staza za avione.

Tek kada su bili gotovi osnovni radovi na putevima, pristupilo se planskoj ofanzivi i kineske su snage bile delom odbacene severno od 38-me paralele. Novoizrađena putna mreža stvorila je uslove za odbijanje kineskih protivnapada. Jedinice 3 pd su za 38 časova dovedene sa daljine od 200 km i uvedene u borbu na oteku protivnapada.

6) *Stabilizacija na dostignutoj liniji za vreme vođenja pregovora o primirju (juli 1951 — juli 1953).* — Za to vreme su obe strane razvijale postepeno položaje i konačno dostigle rovovski sistem, sličan onome iz Prvog svetskog rata. Karakteristično je da je izrađen veliki broj skloništa (francuski bataljon je na svom odbranbenom rejonu izradio oko 80 skloništa). Na izradi komunikacija učestvovali su sve jedinice.

*

U zaključku pisac ističe da je Ujedinjena komanda u Korejskom ratu bila pred dilemom da li da formaciju i opremu prilagodi karakteristikama zemljišta ili da zemljište uredi — koristeći pritom sve tehničke mogućnosti — kako bi se postojeca formacija i oprema mogle upotrebiti na njemu. Izabran je drugi slučaj naročito zbog toga da bi se maksimalno mogla koristiti postojeća tehnika, a glavni zadatak kod uređenja zemljišta bili su putevi. Pisac zaključuje da je izabran pravilan put — jer je to sam tok događaja dokazao, a inženjerija je mogla u potrebnim rokovima da uredi zemljište. Međutim, izgleda da ovaj njegov zaključak nije pravilan i da je sam tok događaja dokazao baš suprotno. Kod povlačenja snaga Ujedinjene komande sa mandžurske granice ka 38 paraleli, inženjerske jedinice nisu bile u mogućnosti da obezbede komunikacije na planinskom zemljištu, zbog čega su kineske snage mogle da neprekidno paralelno gone ostupajuće delove. U manevarskom ratu, kakav se i u budućnosti najčešće predviđa, neće biti vremena da se planinsko zemljište uredi za upotrebu poljskih, a naročito motorizovanih jedinica. To je moguće samo kada se front stabilizuje.

U pogledu upotrebe inženjerskih jedinica, pisac navodi da je inženjerac — posebno pionir — bio u Koreji prvo borac, a

zatim specijalista, dok su inženjerske jedinice divizija bile osnova za mogućnost taktičkog grupisanja oklopnih kola i artiljerije. U kritičnim momentima inženjerske jedinice su uvek predstavljale poslednju pešadisku rezervu, zbog čega su i povlačene sa tehničkih zadataka.

Kao opšta iskustva u pogledu inženjerskog obezbeđenja borbenih radnji pisac navodi sledeće:

— Vreme upotrebljeno za planiranje, čak i ako ono dugo traje, nikad nije izgubljeno; ono je uvek izvor najboljeg rešenja zadatka, predstavnik ekonomije snaga i sredstava i skraćanja rokova.

— Teška oprema je uvek korisna, čak i ako se sa velikim teškoćama upućuje na radišite.

— Uvek je korisno najveće korišćenje mesnih sredstava i mesnog stanovništva.

— Kadar odgovoran za snabdevanje treba da bude uvek najboljeg kvaliteta, jer se radovi ne mogu izvoditi bez odgovarajućih sredstava.

— Sklapanje pontonskih mostova u slučaju nadolaska vode ne treba vršiti po svaku cenu, jer se pritom može izgubiti sav materijal.

— Ništa se ne dobija ako se jedinice teraju da rade do iscrpljenja. Za izvršenje rada koji normalno zahteva 12 časova, umorni pioniri upotrebiće 24 časa. Da bi se izvršio rad od 12 časova, neophodno je 8 časova odmora.

— Mogućnost dejstva savremene armije na planinskom zemljištu, a i sam njegov uspeh, zavisi u prvom redu od mogućnosti inženjerskog obezbeđenja određene jedinice.

— Savremena armija, zasićena mehanizacijom, mora prvo da »dobije bitku na uređenju zemljišta, u prvom redu obezbeđenju komunikacija, da bi mogla pobediti«. General Bredli je o tome kazao sledeće: »Kinezi su se svuda lako kretali ali nisu mogli da sa sobom nose moćnija sredstva; mi smo to mogli i zato smo pobedili«.

— Razvitkom tehnike povećava se i značaj inženjerije u savremenom ratu.

*

Po našem mišljenju ima još nekoliko karakterističnih iskustava, a to su:

— Upotreba inženjerskih jedinica kao pešadiske rezerve moguća je i u budućim sukobima, ali to treba izbegavati jer je brojno stanje inženjerije skoro kod svih armija malo — s obzirom na njenu ulogu zaprečavanja i uređenja komunikacija.

Komandi koja bi na takav način upotre-
bila svoju inženjeriju može se desiti da se,
zbog rušenja — kvarenja komunikacija,
ukoči ceo pokret. To nije bio slučaj kod
snaga Ujedinjene komande u Koreji, jer
je njihova avijacija bila stalno nadmoćna.

— Na uređenju i izradi novih puteva,
pored inženjerskih jedinica i mesnog stan-
ovništva, radile su sve jedinice — svaka
za svoje potrebe (slučaj francuskog bata-
ljona koji je u svom odbranbenom rejo-
nu za mesec dana izradio i 1,5 km puta).
To će i ubuduće biti normalan način iz-
rade putne mreže. Inženjerske jedinice
osposobljavaće i održavati samo osnovne
komunikacije svoje jedinice, a potrebnu
putnu mrežu, naročito u okviru bataljona,
VP artiljerije i t. sl., treba da rade
sami rodovi — svaki za sebe.

— Kod uređenja putne mreže prime-
nice se i u eventualnom budućem sukobu
normalan način postupnosti u njenom
osposobljavanju i kvalitetnom poboljša-
nju prema vremenu koje stoji na raspo-
loženju. Najpre treba izvestan postojeći
put osposobiti samo toliko da je moguć

saobraćaj i dotur materijala po njemu, pa
makar i uslovi njegovog korišćenja bili
nepovoljni. Tek kasnije može se pristu-
piti planskom poboljšanju kvaliteta i ka-
paciteta tog puta, kada se može i dotu-
rati potreban građevinski materijal.

— Inženjerski komandni kadar snaga
Ujedinjene komande nije organizovao
službe osmatranja planinskih reka, usled
čega je i došlo do odnošenja mostova.
Slične neuspehe doživeli su još u Prvom
svetskom ratu Austrijanci na Pijavi, a u
Drugom svetskom ratu Anglo-američka
armija u Francuskoj.

— Žičane železnice nisu upotrebljava-
ne ni u Drugom svetskom, pa ni u Ko-
rejskom ratu, jer su osetljiv i vidljiv
objekat, te nema mnogo izgleda ni da će
se u budućnosti upotrebljavati.

— Osnovni problem koji su rešavale
inženjerske jedinice u Koreji bile su ko-
munikacije i izgleda da će taj zadatak i
u jednom budućem sukobu i dalje ostati
najvažniji.

LJ. M. i F. S.